

ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ

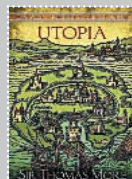
Επιστροφές Αλκιβιάδου 229
185 36 Πειραιάς

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

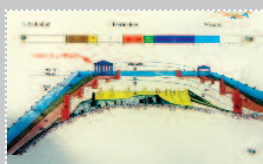
ΤΕΥΧΟΣ 57 - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2016

σελ. 4

σελ. 8

σελ. 12

σελ. 18

σελ. 24

- 3 Συλλογικά**
Δράσεις και πρωτοβουλίες του Συλλόγου «Οι Φίλοι του Αρχαιολογικού Μουσείου, Αρχαιολογικών χώρων και Μνημείων Πειραιά» - Εκδηλοαποδοχιστική Συνέλευση
- 4 Αρχιτεκτονικά**
Ο Ιερός Ναός του Αγίου Σπυρίδωνος.
Το Μοναστήρι και η κατάρα του σπιτιού του Μισούλη
Του Γιώργου Γάρδα, Αρχιτέκτονα Μηχανικού - Πολιτικού Μηχανικού Ε.Μ.Π.
- 8 Αρχαιογνωστικά**
Το όνειρο της τέλει κοινωνίας ή η Αρχαιολογία της ουτοπίας
Του Γιώργου Σταϊνχάουερ, Αρχαιολόγου - τ. Εφόρου Αρχαιοτήτων
- 12 Ερευνητικά**
Ο Τρωικός πόλεμος, τα Ομηρικά Έπη και οι Αρχαιολογικές μαρτυρίες
Του Κωνσταντίνου Γιαννακού, Δρα Πολιτικού Μηχανικού, Fellow ASCE, Μέλους Εταιρείας Μελέτης Αρχαίας Ελληνικής Τεχνολογίας/ΕΜΑΕΤ.
- 16 Ιστορικά**
Οργεώνας ή η σημασία του Πειραιώς στη μελέτη της εξελίξεως του Αττικού Σωματειακού Δικαίου
Του Μιχάλη Βλάχου, Δικηγόρου ε.τ.
- 18 Επικαιρικά**
Συνέντευξη Αντιπεριφερειάρχη Πειραιά Γιώργου Γαβρίλη
Μεγάλα έργα ανάδειξης αρχαιολογικών χώρων στο πρόγραμμα της περιφερειακής ενότητας Πειραιά το 2017
- 20 Ματιές στην Πειραιϊκή Ιστορία**
Ο Πειραιάς το 1916-1917 μέσα από 12 επιστολικά Δελτάρια
Του Δημήτρη Κρασνονικολάκη, Αντιπροέδρου Φιλολογικής Στέγης Πειραιά, Προέδρου Ινστιτούτου Πειραιϊκών Ερευνών
- 24 Εν τέλει... Σχολιογραφικά**

“ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ”

Τριμηνιαία Έκδοση του Συλλόγου “ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ & ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΠΕΙΡΑΙΑ”
Αλκιβιάδου 229, 185 36 Πειραιάς • Τηλ.: 210-42.88.018 - Τηλ. & Φαξ 210-42.88.017

• ΚΩΔ. ΕΝΤΥΠΟΥ 035702 • Τεύχος 57 - Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2016

ΕΚΔΟΤΗΣ:

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ
Δερβενακίων 24, 185 45 Πειραιάς,
Τηλ. 210-4060000

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΛΗΣ:

ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ
Πύλης 75-79, 185 33 Πειραιάς
Τηλ.: 210-4121935

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΓΑΡΔΑ
ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ
ΓΕΡ.-ΝΙΚ. ΜΠΟΥΓΑΣ

Το περιοδικό κυκλοφορεί εκτός εμπορίου.
Διανέμεται δωρεάν.

Τα ενυπόγραφα άρθρα δεν εκφράζουν υποχρεωτικά τις
απόψεις του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου.

ΑΤΛΙΕ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΓΕΩΡΓΙΑ & ΜΑΡΙΑ - ΕΛΕΝΗ ΜΟΥΡΟΥΣΙΑ Ο.Ε.
Κολλοκοτρώνη 144, 185 36 ΠΕΙΡΑΙΑΣ
Τηλ.: 210-41 82 591, 210-4537521, Φαξ: 210-45 32 911

ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ “ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ”

- Δημαρχείο Πειραιά: Πλ. Κοραή 1
- Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά: Χαρ. Τρικούπη 31

Βιβλιοπωλεία:

- ΑΙΓΗΙΣ: Βασ. Γεωργίου Α΄ 11, Πειραιάς
- ΒΙΒΛΙΟΤΟΠΙΑ: Εθνικής Αντιστάσεως 23, Πειραιάς
- ΝΕΟΣ ΚΥΚΛΟΣ: Καραοδή & Δημητρίου 43, Πειραιάς
- ΣΤΑΧΥ: Πραξιτέλους 121 και Τσαμαδού 57

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: Οι δύο κυκλικόι πύργοι της Ηετιώνειας Πύλης στο Καστράκι Δραπετσώνας

Δράσεις και πρωτοβουλίες του Συλλόγου «Οι Φίλοι του Αρχαιολογικού Μουσείου, Αρχαιολογικών χώρων και Μνημείων Πειραιά»

Εκλογοαπολογιστική Συνέλευση

Στις 9 Δεκεμβρίου, πραγματοποιήθηκε η Εκλογοαπολογιστική Συνέλευση του Συλλόγου «Οι Φίλοι του Αρχαιολογικού Μουσείου, Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων Πειραιά», στην οποία έγινε αναλυτική αναφορά στη συμβολή του Συλλόγου, στην ανάδειξη και προβολή της αρχαιολογικής και πολιτιστικής κληρονομιάς του Πειραιά.

Ο Πρόεδρος κ. Γιάννης Πολυχρονόπουλος παρουσίασε την πλούσια δραστηριότητα και τον αγώνα του Συλλόγου: για την αναστήλωση της Ηετιώνειας Πύλης, για την εγκατάσταση του ταφικού Μνημείου Καλλιθέας μέσα στο Μουσείο για την υπέρβαση γραφειοκρατικών εμποδίων, για τον εκσυγχρονισμό του Αρχαιολογικού Μουσείου, για την μελέτη κατασκευής διαδρόμου περιπάτου δίπλα στα Κονώνεια τείχη στην Πειραική, για τις απαλλοτριώσεις στην περιοχή των Αστικών Πυλών, για τις επαφές με τον Πρόεδρο των Ακτοπλοίων και τον Πρόεδρο των Κρουαζιεροπλοίων, για την προβολή του DVD για την ιστορία του αρχαίου Πειραιά, που κυκλοφόρησε ο Σύλλογος μέσα στα πλοία, για τη συνεχή και αδιάλειπτη έκδοση του περιοδικού «Πειραικό Ορόσημο», που πρέπει να πάει σε νέους αποδέκτες, για τη στήριξη των πολιτιστικών εκδηλώσεων, για το «Αυγουστιάτικο φεγγάρι» στον αύλειο χώρο του Μουσείου, για την ανάγκη το 25% των τουριστών που μένουν στα κρουαζιερόπλοια να κατευθύνονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο και στους Αρχαιολογικούς χώρους της πόλης. Τέλος, έκανε λόγο για ανανέωση του Συλλόγου με την εγγραφή νέων μελών και για νέο ξεκίνημα. Ο κ. Πολυχρονόπουλος έκανε ειδική αναφορά στη σημαντική χρηματοδότηση από την Περιφέρεια έργων αρχαιολογικού ενδιαφέροντος στην Ηετιώνεια Πύλη, στο Αρχαίο Θέατρο της Ζέας και στο κτήριο του Παλαιού Αρχαιολογικού Μουσείου, θέματα - όπως είπε - για τα οποία αγωνίζεται εδώ και χρόνια ο Σύλλογος.

Ο Γενικός Γραμματέας του Συλλόγου κ. Αλέκος Κορωνάκης παρουσίαζοντας τον απολογισμό του Δ.Σ. απαρίθμησε τις πρωτοβουλίες και δράσεις:

1. Συνεργασία του Δ.Σ. με την Εφορεία Αρχαιοτήτων Δυτικής Αττικής, Πειραιώς και Νήσων, για την υλοποίηση του προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» του Υπουργείου Πολιτισμού
2. Μετατροπή της βιντεοταινίας με τίτλο: «Πειραιάς, Το Αρχαιολογικό Μουσείο και η ιστορία της αρχαίας πόλης» σε DVD τόσο στα ελληνικά όσο και στα αγγλικά, ώστε να διατίθεται από τοπωλητήριο του Μουσείου ενισχύοντας τα οικονομικά του.
3. Δόθηκε οικονομική χορηγία ώστε να εκδοθεί με εποπτεία μας το έντυπο προβολής της εκδήλωσης του Αρχαιολογικού Μουσείου με τίτλο: «Συνέχειες και ασυνέχειες στην Ιστορία».
4. Διοργανώθηκε από το Σύλλογό μας μεγάλη ανοικτή εκδήλωση στον χώρο του ελληνιστικού θεάτρου Ζέας με την ευκαιρία της Πανεληνίου.
5. Με ενέργειες μας πραγματοποιήθηκε σωστική ανασκαφή σε συγκεκριμένο σημείο του Τινανείου Κήπου προκειμένου να διαπιστωθεί εάν υπάρχουν αρχαιολογικού ενδιαφέροντος μνημεία. Τελικώς αποκαλύφθηκε παλαιά δεξαμενή συλλογής ύδατος.
6. Κατεβλήθησαν προσπάθειες για να γίνει ανίχνευση σε συγκεκριμένους χώρους της πόλης του Πειραιά ώστε να εξακριβωθεί εάν υπάρχουν αρχαιολογικά μνημεία. Η ανίχνευση αυτή γίνεται με

Ο κ. ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

Πρόεδρος του Συλλόγου
«Οι Φίλοι Αρχαιολογικού Μουσείου,
Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων Πειραιά»

ειδικό μηχανήμα γεωραντάρ, το οποίο «φωτογραφίζει» με ακρίβεια μέχρι 6 μέτρα βάθους. Παρά την δήλωση προς τους αρμόδιους φορείς, ότι η προετοιμασία του σχετικού φακέλου και η καταβολή της δαπάνης θα εγίνετο από τον Σύλλογό μας, εντούτοις δεν καρποφόρησαν οι προσπάθειές μας.

7. Προτάθηκε στους αρμόδιους φορείς η ανέγερση Μνημείου στην άκρη της Κυνόσουρας στη Σαλαμίνα προς τιμήν, αναγνώριση και διεθνή προβολή της ναυμαχίας της Σαλαμίνας.

8. Έγιναν πολλές ενέργειες για την επίλυση του προβλήματος μεταξύ του Τζανείου Νοσοκομείου και της τεχνικής εταιρείας ΑΒΑΕ για την ανέγερση κτηρίου άνωθεν του αρχαιολογικού χώρου της Μακράς Στοάς έναντι της πλατείας Καραϊσκάκη. Οι ενέργειες αυτές μετά από δύο χρόνια οδήγησαν στην οριστική επίλυση του θέματος. Τώρα πλέον απομένει η εφαρμογή μελέτης για την αποστράγγιση του χώρου, που ετοιμάζει η Αρχαιολογική Υπηρεσία, ως και η επικάλυψη των δύο τοίχων διπλανών κτηρίων, ώστε να παύσει η αισθητική υποβάθμιση όλης της περιοχής. Σχετικό έγγραφο έχουμε στείλει στο Δήμο Πειραιά.

9. Ο Σύλλογος μας συμμετέχει σε όλες τις εκδηλώσεις του Αρχαιολογικού Μουσείου καταβάλλοντας μάλιστα, όποτε τούτο ζητήθηκε, και σχετική οικονομική στήριξη.

10. Συνεχίστηκε με επιτυχία και μεγάλη αποδοχή η έκδοση του περιοδικού μας «Πειραικό Ορόσημο». Η έκδοση αυτή συνεχίζεται για 14 χρόνια και είναι ίσως το μοναδικό περιοδικό Αρχαιολογίας και Πολιτισμού πανεληνικά. Αξίζουν θερμά συγχαρητήρια στη συντακτική ομάδα για τη συνέπεια και τα υψηλά επιστημονικού περιεχομένου πονήματα όλων.

11. Τέλος αξίζει αναφοράς η άριστη συνεργασία του Συλλόγου μας με την κυρία Στέλλα Χρυσουλάκη, Προϊσταμένη της Εφορείας μας και την κυρία Μάχη Καπετανοπούλου, Διευθύντρια του Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά.

Η Διευθύντρια του Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά κ. Μάχη Καπετανοπούλου παρουσίασε τις εκδηλώσεις που έγιναν: συναυλίες, παραστάσεις αρχαίας τραγωδίας, περιοδικές εκδόσεις, διαλέξεις και τις εκπαιδευτικές δράσεις. Ιδιαίτερα στάθηκε στην έκθεση: «Στην επιφάνεια» και στις «Ανοχύρτες πόλεις, πληγές του πολέμου στον Πειραιά».

Ακόμη, έκανε λόγο για την ανάγκη απαλλοτριώσεων ορισμένων κτιρίων στο τετράγωνο του Μουσείου, ώστε ν' αποτελέσει ένα συνεκτικό σύνολο, για μερική πεζοδρόμηση και άλλης ιδέας για την ανάδειξη του Μουσείου. Επίσης αναφέρθηκε στην πρόσφατη συνεδρίαση του Κ.Α.Σ., που ενέκρινε τη μελέτη για το αρχαίο θέατρο της Ζέας. Στο τέλος έγιναν εκλογές και αναδείχθηκε νέο Δ.Σ. (σελ. 23).

Ο Πρόεδρος κ. Γιάννης Πολυχρονόπουλος και το Δ.Σ. του Συλλόγου
«Οι Φίλοι του Αρχαιολογικού Μουσείου, Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων Πειραιά»,
σας εύχονται

ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΛΛΑ, ΕΙΡΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ ΤΟ 2017

Ο ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΚΑΙ Η «ΚΑΤΑΡΑ» ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ ΤΟΥ ΜΙΑΟΥΛΗ

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΓΑΡΔΑ Αρχιτέκτονα Μηχανικού Ε.Μ.Π.
Πολιτικού Μηχανικού Ε.Μ.Π.

Α. Ο ΝΑΟΣ

Στο λιμάνι του Πειραιά, στην ακτή Μιαούλη, δίπλα στον Τινάνειο Κήπο δεσπόζει ο Ιερός Ναός του πολιούχου Πειραιά, Αγίου Σπυρίδωνος (Εικ. 1,2). Ο τύπος της εκκλησίας είναι «σταυροειδής βασιλική μετά τρούηλου». Οι διαστάσεις του ναού είναι 18.00 μ. x 28.00 μ. περίπου και στο κέντρο του εγκάρσιου κλίτους βρίσκεται ο οκτάπλευρος τρούηλος. Το σχετικά μικρό του μέγεθος είναι ο λόγος που δεν έχει χαρακτηριστεί ως ο Μητροπολιτικός Ναός του Πειραιά, παρ' ότι έχει κτιστεί στη θέση του παλαιότερου ναού της ευρύτερης περιοχής. Ο σημερινός, σύγχρονος ναός είναι ο τρίτος στη σειρά, που έχει κτιστεί στη θέση αυτή. Περί τον 11ο ή 12ο αιώνα, σύμφωνα με τον G.Hertzberg, κτίστηκε ο πρώτος ναός του Αγ. Σπυρίδωνος επάνω στα ερείπια του αρχαίου ναού της Αφροδίτης. Ο ναός αυτός, στην ανατολική πλευρά του λιμένα του Δράκου (Πόρτο Δράκο), αποτέλεσε τον πυρήνα του παλιού μοναστηριού του Αγ. Σπυρίδωνος, στο οποίο γίνεται αναφορά παρακάτω.

Όπως είναι γνωστό, ο Πειραιάς μέχρι το 1834 ήταν εγκα-

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ (Εικ. 1)

ταλθειμμένος και ακατοίκητος. Όπως μας μετέφερε ο καθηγητής μου στην Αρχιτεκτονική, Νικ. Χοχέβας, ο Πειραιάς το 1834 αριθμούσε μόλις 8 (!) κατοίκους, όλοι τους τσοπάνηδες. Η ανασύσταση της πόλης άρχισε κυρίως μετά την άφιξη του Όθωνα (1834), με τη μετανάστευση Υδραίων και Χιωτών, η δε ίδρυσή της έγινε επίσημα το 1835. Ο πρώτος δήμαρχος της πόλης, Κυριάκος Σερφιώτης και το

δημοτικό συμβούλιο, αποφάσισαν την ανοικοδόμηση ναού, αντάξιου του πολιούχου Αγίου του νεοσύστατου Πειραιά. Τα σχέδια συντάχθηκαν από τον αρχιτέκτονα Σταμάτη Κλεάνθη και προέβλεπαν έναν, μεγάλης χωρητικότητας, μεγαλοπρεπή, νεοκλασικό ναό. Τελικά, τα σχέδια αυτά τροποποιήθηκαν από το συνεργάτη του Κλεάνθη, Γερμανό αρχιτέκτονα Έντουαρτ Σάουμπερτ (έργο των δύο τους, το πρώτο σχέδιο πόλης της Αθήνας) και κατασκευάστηκε ένας μικρότερος και απλούστερος, μορφολογικά. Η κατασκευή του ξεκίνησε το 1836.

Ο σημερινός (όπως είπαμε 3ος στη σειρά) ναός του Αγ. Σπυρίδωνος στο κέντρο της πόλης, είναι το επίκεντρο των δραστηριοτήτων της και θεμελιώθηκε το 1863, στη θέση του

Εικ. 2 ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ (Κτηματολόγιο)

Εικ. 3 Χρόνος κατασκευής (Pireorama)

Εικ. 4 Πρόσοψη (Γ. Γάρδας)

Εικ. 5 Προστώο (Γ. Γάρδας)

Εικ. 6 Προαύλιος χώρος (Γ. Γάρδας)

προηγούμενου. Η κατασκευή του ξεκίνησε το 1865, σε σχέδια του αρχιτέκτονα Κων. Κοκκίνη, όπως αυτά τροποποιήθηκαν από τον Δημομηχανικό Γερ.Μεταξά. Η αποπεράτωσή του έγινε το 1869 (Εικ. 3) ενώ η διακόσμηση του ναού τελείωσε το 1876. Παρ' ότι το μέγεθος του δεν είναι μεγάλο, πρόκειται για έναν πολύ όμορφο ναό. Στην κύρια όψη δεσποζουν τα δυο καμπαναριά (Εικ. 4) εκατέρωθεν του προστώου (Εικ. 5) της εισόδου και έμπροσθεν αυτής είναι το ευρύ πλατύσκαλο της εισόδου και εκείθεν η πλατεία (Εικ. 6), που καταλήγει στην οδό Ακτής Μιαούλη (όπου παλαιά υπήρχε και η οικία Μιαούλη, στην οποία γίνεται αναφορά παρακάτω). Σπουδαίος είναι ο εσωτερικός, ζωγραφικός διάκοσμος του ναού, που έχει κηρυχθεί από το ΥΠΠΟ ως διατηρητέο μνημείο, διότι περιέχει δείγματα ζωγραφικής του 19ου αιώνα, που ανήκουν στο ρεύμα των Ναζαρητών (Εικ. 7,8,9,10,11).

Β. ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ

Όπως προαναφέραμε, τον 11ο ή 12ο αιώνα κτίστηκε ο πρώτος ναός, στην έρημη ακτή του λιμανιού, στα ερείπια του αρχαίου ναού της Αφροδίτης. Σταδιακά, ο πρώτος αυτός ναός έγινε το μοναστήρι με το καθολικό, την εσωτερική αυλή, τα κελιά και τους βοηθητικούς χώρους (Εικ. 12). Όπως περιγράφεται από τους επισκέπτες του, το μοναστήρι ήταν οχυρωμένο με χοντρούς τοίχους, απόρρητες επάλξεις και αρκετές πολυμήστρες. Η είσοδος του ήταν θολωτή, με διπλές, γερές πόρτες, ενώ το διάκενο που μεσοβαβούσε ανάμεσα στις δυο πόρτες ήταν αδιάβατο για τους εισβολείς, αφού στην οροφή, στο κέντρο του θόλου, υπήρχε τρύπα (ζεματίστρα), απ' όπου οι καλόγεροι έριχναν καυτό λάδι και μοθύβι και ζεμάτιζαν όσους με τη βία προσπαθούσαν να μπουν στο Μοναστήρι. Η περιοχή ήταν δύσκολη στην καλλιέργεια γιατί ήταν άνυδρη και δεν υπήρχαν φυσικά πηγάδια. Με χρήματα του Γιάννη Ντέκα (ιδρυτή της ομώνυμης σχολής στην Αθήνα) κατασκευάστηκε αγωγός νερού. Σταδιακά το Μοναστήρι απέκτησε μεγάλη δύναμη και οικονομική ευρωστία. Όλη η Πειρ-

Εικ. 7 Τέμπλο (Γ. Γάρδας)

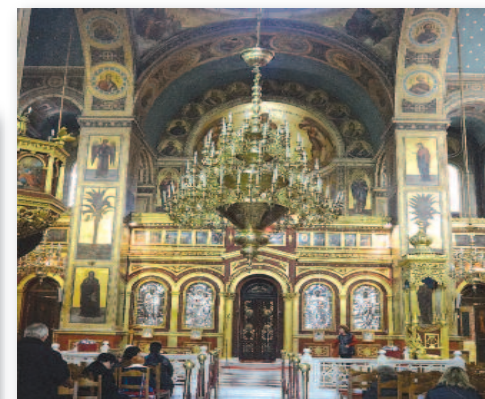
Εικ. 8 Διάκοσμος (Γ. Γάρδας)

Εικ. 11 Λεπτομέρεια κιονόκρανου (Pireorama)

Εικ. 10 Παντοκράτορας (Γ. Γάρδας)

Εικ. 9 Εσωτερικό (Γ. Γάρδας)

Εικ. 12 Μοναστήρι Αϊ Σπυρίδωνα
(Β. Κουτουζής)

Εικ. 14α 1828-ΠΥΡΠΟΛΗΣΗ ΜΟΝΗΣ
(Δ. Κρασονικοδάκης)

Εικ. 15 Το Μοναστήρι πριν την κατα-
στροφή του (Hullmandel)

Εικ. 16 1758-Λιμάνι Πειραιά
(Δ. Κρασονικοδάκης)

Εικ. 13 1834-Σχέδιο Hansen εισόδου στο
Μοναστήρι (Δ. Κρασονικοδάκης)

αική χερσόνησος αλλή και ο Καραβάς αποτελούσαν κτήμα της, καθώς και το μεγαλύτερο μέρος του υπόλοιπου Πειραιά. Αρχές του 1821 είχε δώδεκα (12) μοναχούς.

Το 1827, μετά την κατάληψη του λόφου της Καστέλλας από τους Έλληνες, με επικεφαλής το Σκωτσέζο φιλέλληνα Gordon, οι Τούρκοι οχυρώθηκαν στο Μοναστήρι. Παρά τους βομβαρδισμούς από το Ναύαρχο Άστιγξ, με τα πολεμικά «Καρτερία» και «Ελλάς» η Μονή άντεξε εντυπωσιακά, αλλή τελικά οι πολιορκημένοι Τουρκαίβανοί αναγκάστηκαν να παραδοθούν (Εικ. 13,14,14α,15,16,17).

Με απόφαση του Όθωνα, το Μοναστήρι διαλύθηκε το 1833 (όπως και άλλα που είχαν κάτω από 6 μοναχούς), κρατικοποιήθηκε η περιουσία του και ως αντίδωρο κτίστηκε ο νέος ναός και ο Άγιος Σπυρίδωνας ανακηρύχθηκε πολιούχος του Πειραιά.

Γ. Η «ΚΑΤΑΡΑ» ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ ΤΟΥ ΝΑΥΑΡΧΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΜΙΑΟΥΛΗ

Το 1835 η νεοσυσταθείσα πόλη του Πειραιά τίμησε τον ένδοξο Ναύαρχο

Εικ. 14 1927-Κατάληψη μοναστηριού

της Επανάστασης, Ανδρέα Μιαούλη, με παραχώρηση γης. Παιχνίδι της μοίρας έφερε τον Μιαούλη να αποκτά γη ακριβώς στο σημείο που είχε βομβαρδίσει το 1827, ως Ναύαρχος του «Ελλάς» μαζί με τον Άστιγξ, τους Τουρκαίβανους που είχαν κλειστεί στο Μοναστήρι. Το συγκεκριμένο χώρο τον επέλεξε ο ίδιος ο Μιαούλης, γιατί ήταν ο μόνος που δεν είχε κοντά του έλη. Λέγεται ότι ο Μιαούλης πούλησε την περιουσία του στην Ύδρα για να εγκατασταθεί στον Πειραιά με τον οποίο είχε συνδεθεί, κοντά στα κέντρα λήψης αποφάσεων αλλή και κοντά σε συμπατριώτες του Υδραίους, που είχαν αρχίσει να εγκαθίστανται στην πόλη. Πεντακόσιοι από αυτούς είχαν ήδη δημιουργήσει την «Υδραϊκή Συνοικία». Να σημειωθεί ότι προς τιμήν του Ναυάρχου, η παραλιακή οδός προ της εκκλησίας, φέρει το όνομά του (Ακτή Μιαούλη). Στο χώρο αυτό λοιπόν, μπροστά από το δεύτερο (χρονολογικά) ναό του Αγ. Σπυρίδωνα ξεκίνησε να κτίζει το σπίτι του (Εικ. 18,18α,19, 20, 21, 22, 23).

Εικ. 17 1845-Λιμάνι Πειραιά
(Δ. Κρασονικοδάκης)

Εικ. 18 Οικία Μιαούλη
(www.delcabel.net)

Υπήρξε μεγάλη αντίδραση για το «κλείσιμο» της θέας της εκκλησίας προς τη θάλασσα, τόσο που μέχρι και ο εργολάβος που είχε αναλάβει το έργο παραιτήθηκε στα θεμέλια, γιατί, όπως είπε, είδε στον ύπνο του έναν καλόγερο με τη μορφή του Αγ.Σπυρίδωνα που του έλεγε: «Εσύ θέλεις να κλείσεις το δικό μου σπίτι αλλά δε θα προλάβεις γιατί θα πεθάνεις».

Το έργο ανέλαβε άλλος εργολάβος, που επιχωμάτωσε τόσο πολύ το οικόπεδο, ώστε για να προσεγγίσει κάποιος τον ναό έπρεπε να κατέβει σκαλιά αντί να ανέβει, όπως συνηθίζεται. Ο Υπασιιστής του Μιαούλη, Αργυρόπουλος, προσπάθησε να δικαιολογήσει τον Μιαούλη στους Υδραίους και σε τρίτους για την εμμονή του να κτίσει το σπίτι του στο σημείο αυτό, αλλά αρρώστησε βαριά την επομένη και σε τρεις μέρες πέθανε. Στις 11 Ιουνίου 1835 ο Μιαούλης άφησε την τελευταία του πνοή πριν προλάβει να κατοικήσει το σπίτι (!), ωστόσο το μέγαρο ολοκληρώθηκε.

Το σπίτι θεωρήθηκε «γρουσουζικό» αφού καταστράφηκε δυο φορές από πυρκαγιά και έφερνε κακή τύχη σε όσους έμεναν εκεί ή το αξιοποιούσαν επαγγελματικά, με αποτέλεσμα να θεωρηθεί από τους Πειραιώτες ως «σημάδι του Αγ.Σπυρίδωνα». Η «Παλαιά Ατμοηλοΐα Σύρου» όταν μετέφερε την έδρα της στον Πειραιά και εγκατέστησε τα γραφεία της στο ισόγειο της οικίας Μιαούλη, πτώχευσε. Ιδιοκτήτης του οικήματος έγινε κάποια στιγμή ο Στρατηγός Χατζηνανέστης, ο οποίος ζητούσε μεγάλη αποζημίωση για να επιτρέψει την απαλλοτρίωση και κατεδάφιση του σπιτιού και έτσι ναυάγησαν οι διαπραγματεύσεις που έγιναν το 1909 με το Δήμο Πειραιά, έπειτα από προσφορά μεγάλης έκτασης του δημοτικού συμβούλου Ιωάννη Λυκούρη στη «θήα του Βάβουλα» (34ου Συντάγματος Πεζικού). Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή το 1922, ο Χατζηνανέστης θεωρήθηκε ως ένας από τους έξι υπαίτιους και εκτελέστηκε στον Γουδή. Τελευταίος ιδιοκτήτης του οικήματος ήταν ο Ν.Πειρουνάκης (υπουργός κατά τη διάρκεια της κατοχής) που επίσης βρήκε βίαιο θάνατο.

Τελικά ο Άγιος Σπυρίδωνας απέκτησε την πολυπόθητη θέα προς τη

Εικ. 18α Οικία μετά την πυρκαγιά (Pireorama)

θάλασσα, όταν το 1969 ο τότε Δήμαρχος Αρ.Σκυλίτσης κατεδάφισε το κτήριο. Ωστόσο, ήταν πια αργά για να καταστεί ο ναός του Πολιούχου της πόλης μας και Μητρόπολη του Πειραιά.

Ευχαριστώ ιδιαίτερα τον Προϊστάμενο του Ιερού Ναού Αγίου Σπυρίδωνος Πειραιώς, Πρωτοπρεσβύτερο Βασίλειο Πόπη, για την προσφορά του πονήματός του για τον ναό και την άδεια φωτογράφισης.

Οι παλιές φωτογραφίες του Πειραιά, υπάρχουν σε πάρα πολλά sites χωρίς να μπορέσουμε να βρούμε την αρχική τους προέλευση.

Πηγές:

- Πρωτοπρεσβύτερου Βασιλείου Πόπη: «Το μοναστήρι του Αγίου Σπυρίδωνος Πειραιώς και ο Όσιος Σεραφείμ ο Δομβοϊτης»
- Δημ. Κρασονικολάκη: Το Μοναστήρι του Αγίου Σπυρίδωνος - Pireorama : Αρθρογραφία για Πειραιά
- Στεφ. Μίληση: Η κατάρα του σπιτιού του Ναυάρχου Μιαούλη – Pireorama
- Βασ. Κουτουζής: Άγιος Σπυρίδωνας. Από τον 11ο αιώνα στο 2013
- Διαδίκτυο

Εικ. 23 1937-ΣΧΕΔΙΟ ΑΓΙΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ (Pireorama)

Εικ. 19 Οικία Μιαούλη (ΒΟΛΑΝΑΚΗΣ) Pireorama

Εικ. 20 ΠΟΛΙΟΥΧΟΣ ΠΕΙΡΑΙΑ ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝΑΣ (Διαδίκτυο)

Εικ. 21 ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝΑΣ ΔΡΑΓΩΝΑΣ

Εικ. 22 1936. Λιμάνι (Pireorama)

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΗΣ ΤΕΛΕΙΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ή Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΟΥΤΟΠΙΑΣ

Ο χαμένος παράδεισος ή ο «χρυσούς αιώνας του Κρόνου» και η ανθρώπινη ανάγκη της ελπίδας. Είναι μια παλιά παράξενη ιστορία, που ίσως σήμερα την καταλαβαίνουμε καλύτερα από ποτέ. Ότι δηλαδή οι θεοί πάντοτε φοβόντουσαν

θάνατο. Όπως όμως συμπληρώνει παρηγορητικά ο ίδιος μύθος από το πιθάρι βγήκε τελευταία η Ελπίδα ως το όραμα μιας τέλειας, ολοκληρωμένης και απαλλαγμένης από όλους τους κόπους και όλα τα δεινά ζωής.

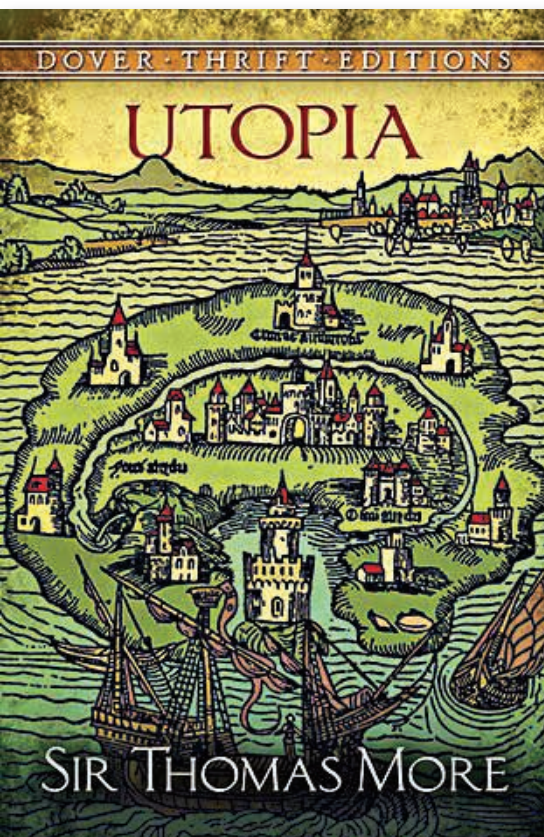
Για τον αρχαίο άνθρωπο- για τα παιδιά του Προμηθέα όπως και για τους απογόνους του Αδάμ και της Εύας, η Ελπίδα, το όνειρο - και είναι αυτό η αγεφύρωτη διαφορά που μας χωρίζει, εμάς τα παιδιά της προόδου - θα πάρει τη μορφή της ανάμνησης μιας χαμένης ευτυχίας, ενός χαμένου μακρινού Παράδεισου και της ελπίδας της επιστροφής σ' αυτόν. Ο παράδεισος γι' αυτόν υπάρχει. Εκεί, στην άκρη του κόσμου, στο ψηλότερο απρόσιτο βουνό, πάνω από τα σύννεφα ζουν, οι θεοί, οι συγγενείς του (παιδιά της ίδιας μητέρας), ανώτεροι στην ομορφιά και τη δύναμη, αθάνατοι και αιώνια νέοι, διαθέτοντας ήδη τα στοιχεία της τεχνολογικής Ουτοπίας (όπως τα πτερωτά πέλδια του Ερμή, οι αυτόματοι τρίποδες και τα χρυσά ρομπότ - υπηρέτριες του Ηφαίστου (Ομ. Ιλ. 18.373-7, 417- 420). Ακόμα πριν εκείνοι κατακτήσουν την εξουσία, «επί Κρόνου», οι πρώτοι άνθρωποι «ζούσαν κι αυτοί (Ησίοδος, Έργα και Ημέραι 109-120) σαν θεοί χωρίς φροντίδες, μακριά από πόνους και μιζέριες, ούτε γνώριζαν τα γεράματα, πάντα νέοι στα πόδια και τα χέρια, απολάμβαναν τα γεύματα μακριά από κάθε κακό, και πέθαιναν σαν να έπεφταν σε ύπνο. Όλα ήταν ευχάριστα τότε. Η γη προσέφερε από μόνη της σε αφθονία τους καρπούς της και αυτοί χαίρονταν τη ζωή χωρίς ζήλειες και διχόνοιες». Για τον άνθρωπο των ιστορικών χρόνων αυτή η μακαριότητα δεν μπορούσε να είχε χαθεί, πρέπει να συνεχιζόταν κάπου αλλού, πολύ μακριά εκτός τόπου και χρόνου σε ένα «ού τόπον», (η λέξη της Ουτοπία δημιουργήθηκε από τον Thomas More τον 16ο αι. (εικ. 1). Εκεί, στα πέρατα της Γής, στις Νήσους των Μακάρων που βρέχει ο βαθύς Ωκεανός (οι αρχαίοι τις ταύτιζαν με τις Καναρίους), κατοικούν αιώνια και οι ήρωες, μια γη που καρποφορεί τρεις φορές το χρόνο.

Ο τόπος που υμνεί ο Πίνδαρος (Ολ. 2.

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΤΑΪΝΧΑΟΥΕΡ
Αρχαιολόγου
τ. Εφόρου Αρχαιοτήτων

71- 75) «ένθα μακάρων/νᾶσον ὠκεανίδες/ αὔραι περιπνέουσιν· ἄνθεμα δὲ χρυσοῦ φλέγει,/ τὰ μὲν χέρσοθεν ἀπ' ἁγλαῶν δενδρέων, ὕδωρ δ' ἄλλα φέρβει (=τρέφει το νερό) δεν είναι ἄλλος ἀπὸ τα Ηλύσια Πεδία, τον παράδεισο των λίγων και εκλεκτών - αργότερα όλων των δικαίων- ὅπου κυβερνά ο Ραδάμανθυς (Οδ. 2.5615). Αντίστοιχα μόνο στον απώτατο νότο και στον πιο μακρινό βορρά, θα συναντήσουν οι θεοί τους τέλειους ανθρώπους: τους αγαθούς Αιθίοπες και τους Υπερβορείους. Έτσι και ο Οδυσσεύς φθάνοντας στα όρια της τότε γνωστής Δύσης, θα βρεθεί ανάμεσα στον μακάριο λαό των Φαίακων, τα πλοία των οποίων «σαν πουλιά γοργοπετούν ή σαν του νου τη σκέψη» (Οδ. 7. 36), αόρατα, χωρίς κυβερνήτη και πηδάλιο, ξέρουν να πάνε παντού, ένας απόλυτος αυτοματισμός. Όπως ξέρει ο ποιητής της Οδύσσειας (8. 557-563 μ.π.ρ. Εφταλιώτη) «γιατί δεν ταξιδεύουν οι Φαίακες με ποδότες (=κυβερνήτες)/ μηδ' έχουν τα καράβια τους τιμόνια, καθώς τάλλα/ παρά μονάχα τους το νού μαντεύουνε του ανθρώπου,/ κι όλων τις χώρες ξέρουνε και τα παχιά χωράφια/ κι ολόταχα περνούν και πάν της θάλασσας τα πλάτια,/ σε άντάρα και σε σύννεφα καθένα • και δεν έχουν /κανένα φόβο ή να χαθούν ή να βλαφτούν ποτές τους

Τι φταίει, πρέπει να σκεφτόταν αργότερα ο άνθρωπος, για να χαθεί όλη αυτή η ευδαιμονία; Από που ξεκίνησαν τα δεινά της ανθρωπότητας; τι σημαίνει το κουτί της Πανδώρας; Υπάρχει άραγε κάπου, και κάποια ελπίδα έχουμε να ξανακερδίσουμε την αρχαία μακαριότητα, όταν οι άνθρωποι ζούσαν μακριά από τα δεινά, το σκληρό κάματο και τον πόνο από τις αρρώστιες που φέρουν το θάνατο; («νόσφιν ἄτερ κακῶν καὶ ἄτερ χαλεποῖο πόνου/ νοῦσυν τ' ὀργαλέων αἶ τ' ἄνδρασι κῆρας ἔδωκαν»). Από τότε, θα αρχίσει η ασταμάτητη έως τις μέρες

Εικ. 1

τον γυμνό ανυπεράσπιστο άνθρωπο. Αυτό φάνηκε από τη στιγμή που αυτός έκλεψε το μυστικό της φωτιάς (ή όπως λένε άλλοι όταν γεύθηκε τον καρπό της γνώσης). Τότε έγινε επικίνδυνος. Του αφαιρέθησαν όλα τα καλά του επίγειου παραδείσου και έπρεπε πια να εργάζεται για να ζήσει. Και σα να μην έφθανε αυτό ο μεγάλος Δίας που έστειλε το μοιραίο δώρο, την πανέμορφη κούκλα την Πανδώρα με το περίφημο πιθάρι, που έκλεινε όλα τα δεινά: μιζέριες, αρρώστιες και

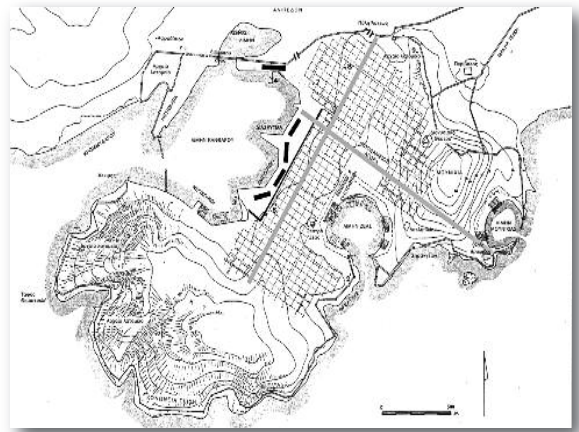
μας κατηφόρα της ανθρωπότητας, που φθίνει όπως η αξία των μετάλλων που τα χαρακτηρίζει: Ήδη οι άνθρωποι του δεύτερου, του αργυρού γένους θα ζήσουν λίγα χρόνια και θα υποφέρουν ατέλειωτα δεινά από την έλλειψη του μέτρου απέναντι στους συνανθρώπους τους και του σεβασμού απέναντι στους θεούς. Ακόμα χειρότερα οι επόμενοι, οι άνθρωποι του βίαιου «δεινού και ὄβριμου χάλκειου γένους» δεν θα σταματήσουν τους πολέμους έως που να αλληλοεξοντωθούν. Μόνη φωτεινή εξαίρεση, οι ήρωες του Έπους, που αν και χάθηκαν στη Θήβα ή στην Τροία παραμένουν όμως τιμημένοι στην εποχή μας, τη χειρότερη από όλες όπως λέει ο Ησίοδος, την εποχή του σιδήρεου γένους, όπου οι άνθρωποι δεν γνωρίζουν αναπαύο από τους κόπους και τις μιζήριες (ούδέ ποτ' ἦμαρ παύσονται καμάτου και ὀϊζύος, οὐδέ τι νύκτωρ φθειρόμενοι, χαλεπάς δε θεοὶ δώσουσι μερίμνας).

Η γένεση της ουτοπίας: επιστροφή στον χρυσό αιώνα του Κρόνου. Είναι με αυτές τις ιστορίες για τον «παλιό καλό καιρό», που ξεκινά, και η ιστορία της ουτοπίας, μια ιστορία παράλληλη (και διορθωτική) της πραγματικότητας. Τι το πιο φυσικό από την αναζήτηση της ουτοπίας στην επιστροφή στον τρόπο ζωής εκείνου του χρυσού αιώνα, και την επανίδρυση με την εξαφάνιση των αιώνων της απληστίας και της διχόνοιας, που είναι η ιδιοκτησία κάθε είδους (αγαθών, γυναικών και παιδιών), εκείνης της ιδανικής («ἀρίστης») πολιτείας που εγγυόταν μίαν ειρηνική ζωή χωρίς συγκρούσεις και χωρίς ἔγνοιες.

Η ουτοπία της ηρωϊκής ζωής. Αν και το ιδανικό της επιστροφής στη φυσική κατάσταση της αθωότητας των πρώτων χρόνων της ανθρωπότητας, μπορεί να είναι άπιαστο, παραμένει η δυνατότητα της επιστροφής στην αρχαία αρετή των ομηρικών ηρώων, η αποκατάσταση της αρχαίας φυσικής και ψυχικής δύναμης - του ἥθους -, που θα μας φέρει κοντά τους. Το αριστοκρατικό αυτό πρότυπο, η κλασική παιδεία, θα το αναζητήσει στα σύγχρονα παραδείγματα των συντηρητικών προσκολλημένων στην αρχαϊκή παράδοση κοινωνιών του δυρικού κόσμου, όπως οι κρητικές πόλεις και η Σπάρτη. Ο αβέβαιος, προβληματισμένος κόσμος του 4ου αιώνα π.Χ. - προσβλέπει στην εντυπωσιακή ακινησία της Σπάρτης, ως σε μια νησίδα, όπου ξαναζωντανεύει ένα λαμπρό παρελθόν. Είναι αυτή η ουσία του mirage spartiate, που πολύ γραφικά περιγράφει ο Ollier: εκεί κάτω στις ὄχθες του Ευρώτα νόμιζε κανείς ότι συναντούσε την Ελλάδα των

παλαιών καλών καιρών, με το ρωμαλέο και υγιή λαό, τον πιστό στα παλαιά αυστηρά ἔθιμα, ο οποίος ἡρεμος, πειθαρχημένος αφοσιωμένος στα καθήκοντά του αποδεχόταν με απόλυτη υποταγή και χωρίς εξουθενωτικές συζητήσεις τις προσαγές των «καλυτέρων» του. Η διατήρηση στο εσωτερικό της ευνομίας μιας αρχαϊκής μορφής μικτής πολιτείας που συνδυάζει τη μοναρχία, την ολιγαρχία των γερόντων και τη δημοκρατία της απέλλας, η απαγόρευση του νομίσματος, όλα σ' αυτή την πόλη αναδίδουν ένα διαπεραστικό άρωμα αρχαιότητας, ενώ στο εξωτερικό ο αγώνας της για την ανατροπή των λαϊκών τυράννων, αποτελεί την εγγύηση για την διαίωνα της αρχαίας τάξης στην Ελλάδα.

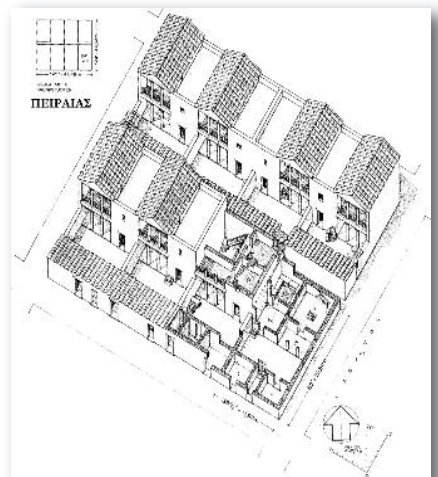
Η δημιουργική ουτοπία της Αθηναϊκής δημοκρατίας. Απέναντι σ' αυτή τη κλεισμένη στο παρελθόν (ή στις άκρες της Γής), και στο στενό χώρο της πόλης της, στατική, ασκητική, και αυστηρά ιεραρχημένη στα όρια της καστοποίησης, αρχαία ουτοπία (χαρακτηριστική είναι η αντίθεση της σημείο προς σημείο με όλες τις ουτοπίες, αρχίζοντας από τη Νέα Ατλαντίδα του Βάκωνος, προδρόμου της νέας εποχής), μοναδική εξαίρεση αποτέλεσε η στραμμένη στο μέλλον αισιόδοξη, δυναμική και ορθολογική ιδεολογία της αθηναϊκής δημοκρατίας, που θεμελίωσαν ο Σόλων και ο Κλεισθένης, και οικοδόμησαν ο Θεμιστοκλής και ο Περικλής, ανοίγοντας την πόλη στον εξωτερικό κόσμο και οδηγώντας την στην κυριαρχία των θαλασσών. Τις αξίες αυτής της μοναδικής πολιτείας, που εγγυάται την ελευθερία και την ισότητα (ανεξάρτητα από καταγωγή, περιουσία και σχολία) των πολιτών, και τη μέριμνα για τους αδύνατους, αλλά και την αξιοκρατία, την αφθονία των αγαθών, την καλλιέργεια των τεχνών και των γραμμάτων αλλά και την πολεμική ετοιμότητα, τις συνοψίζει ο Περικλής σε ένα μοναδικό ύμνο για τους πεσόντες του πρώτου έτους του Πελοποννησιακού πολέμου: «Το πολίτευμα μας λέγεται Δημοκρατία, επειδή την εξουσία δεν την ασκούν λίγοι πολίτες, αλλά όλος ο λαός. Όλοι οι πολίτες είναι ίσοι μπροστά στο νόμο, για τις ιδιωτικές τους διαφορές. Για τα δημόσια αξιώματα προτιμώνται εκείνοι που είναι ικανοί και τα αξίζουν και όχι εκείνοι που ανήκουν σε ορισμένη τάξη. Κανείς

ΕΙΚ. 2

αν τύχει και δεν έχει κοινωνική θέση ή αν είναι φτωχός δεν εμποδίζεται γι αυτό να υπηρετήσει την πολιτεία, αν έχει κάτι αξιο να προσφέρει... Σεβόμαστε τους άρχοντες, πειθαρχούμε στους νόμους, και μάλιστα, σε όσους έχουν γένει για να προστατεύουν τους αδύνατους και όσους που αν και άγραφοι, είναι ντροπή να παραβαίνει κανείς. Με συχνές θυσίες και αγώνες φροντίζουμε να μετριάσουμε τους κόπους της εργασίας και να ξεκουράζουμε το πνεύμα μας. Αγαπούμε το ωραίο, αλλά μένουμε απλοί και φιλοσοφούμε χωρίς να είμαστε νωθροί. Τον πλούτο μας τον έχουμε για να τον χρησιμοποιούμε σε έργα και όχι για να καυχόμαστε. Δεν θεωρούμε ντροπή τη φτώχεια. Ντροπή είναι να μη την αποφεύγει κανείς δουλεύοντας....».

Για τον Αριστοφάνη, που εκφράζει του μεσαιού αγρότη και επίμονο κριτικό αυτής της πολιτικής, όλο αυτό το οικοδόμημα μιας λαϊκής δημοκρατίας βασισμένης στην εκμετάλλευση των νησιωτών συμμάχων δεν είναι παρά μια πολιτεία κτισμένη στα σύννεφα. Μπορεί

ΕΙΚ. 3

Εικ. 3

κάνεις -όπως πολλοί, ήδη από την Αρχαιότητα, με πρώτο το μεγάλο Πλάτωνα το έκαναν- να κατακρίνει την δημοκρατική ουτοπία του Περικλέους και τις διαβρωτικές για το πολιτικό ήθος συνέπειες της κοινωνικής πολιτικής του. Δύσκολα ωστόσο θα μπορούσε να αμφισβητήσει το αποτέλεσμα. Εκείνα τα 50 χρόνια μιας μοναδικής στην ιστορία της ανθρωπότητας κοινωνίας ελευθέρων πολιτών και μιας ανεπανάληπτης άνθησης των τεχνών και των γραμμάτων, που διαιωνίζουν η τραγωδία, η Ακρόπολη του Φειδία, ο Πειραιάς του Ιπποδάμου (εικ. 2 α-β), έργα που ουσιαστικά διαμόρφωσαν αυτό που ονομάζουμε δυτικό πολιτισμό.

Οι ουτοπίες της φυγής στο φανταστικό του 4ου αι. Το κενό που άφησε το ναυάγιο της περικήλειας πολιτικής και κοινωνικής δημοκρατίας, θα αναπληρώσει η φυγή στο πανάρχαιο - πανανθρώπινο και ανικανοποίητο - όνειρο των παλιών καλών καιρών. Από τον χρυσούν αιώνα του Περικλέους θα οδηγηθούμε πίσω στο φανταστικό χρυσούν αιώνα του Κρόνου, έναν κόσμο, όπου οι γυναίκες (Εκκλησιάζουσες) αποφασίζουν και επιβάλλουν την επιστροφή σε μια ιδανική κοινωνία κοινοκτημοσύνης αγαθών, γυναικών και παιδιών, και ο Πλούτος ανοίγει τα μάτια του και μοιράζει τα αγαθά του στους φτωχούς. Στην κοινωνία που περιγράφουν οι σύγχρονοι κωμικοί όπως ο Κρατίνος, ο Κράτης, και ο μαθητής του Φερεκράτης ο Τελεκλείδης κλπ (Αθην. 6.267 κ.ε.), η χαμένη κοινωνική αθηναϊκή δημοκρατία παίρνει την ουτοπική μορφή μιας πολιτείας απόλυτης ευδαιμονίας όπου η ανάγκη εργασίας, ο ανθρώπινος μόχθος, ο πόνος και η αρρώστια είναι ανύπαρκτοι, η μακροζωία εξασφαλισμένη, όπως και ένας ήρεμος θάνατος.

Σ' αυτή τη λαϊκή ουτοπία όλα γίνονται αυτόματα, φθάνει να το ζητήσεις και να πεις π.χ. «τραπεζάκι στρώσου!» (παρατίθου τράπεζα· αυτή παρασκεύαζε σ' αυτήν), «ψωμί ζυμώσου», «κύπελλο γέμισε», «κύλικα πήγαινε μόνη σου να πλυθείς», «γαλέττα έλα να σε φάω», «ψάρι ψήσου- και αν λες ότι δεν είσαι έτοιμο, τότε γύρνα και από την άλλη πλευρά, λαδώσου και αλατίσου»· το ζεστό νερό έρχεται μόνο του στο μπάνιο, σταματά με μια λέξη, και μετά έρχονται από μόνα τους το μυροδοχείο, το σφουγγάρι και τα σανδάλια.

Περιττό να πούμε ότι η ειρήνη βασιλεύει παντού, οι αρρώστιες είναι άγνωστες, και η γη παρέχει τα πάντα από μόνη της, τα ποτάμια ρέουν κρασί ή κουβαλάνε καρβέλια, οι γαλέτες και τα ψωμιά αγωνίζονται για το ποιο θα πρωτομπεί στο στόμα, τα ψάρια έρχονται από μόνα τους στο τραπέζι, δίπλα στις κλίνες τρέχουν οι ζωμοί και τα κρέατα, τα γλυκά πετούν από μόνα τους στα στόματα κλπ.κλπ· εικόνες που θυμίζουν παραμύθια και το γνωστό πίνακα της γης των μακάρων του Brueghel. (εικ.3) Κάτω από αυτές τις συνθήκες οι δούλοι είναι άχρηστοι, το ίδιο και οι ζευγάδες, και όλοι οι τεχνίτες.

Το πνεύμα της φυγής σε ένα ονειρικό κόσμο, όπως αυτό των ψευδαισθήσεων που ζει η Αθήνα του 4ου αιώνα, εκφράζει καθόλου τυχαία η σύγχρονη μεταμόρφωση του θεού στην τέχνη, καθώς το ήρεμο μεγαλείο των θεών του Φειδία που αψ' υψηλού φαίνονται να προστατεύουν την πόλη διαδέχονται οι χαριτωμένες, κλεισμένες στον ιδιωτικό τους χώρο θεότητες -γυναίκες κυρίως και παιδιά- του Πραξιτέλη (εικ.4), ενώ παράλληλα χαρμόσυνο μήνυμα για το μυστήριο της αιώνιας αναγέννησης της ζωής των Ελευσινίων θα συσκοτισθεί όλο και περισσότερο από την ορφική ουτοπία της λύτρωσης σε μια άλλη ζωή.

Μια διαφορετική - πιο σοβαρή ως προς την προέλευση και τα αποτελέσματα της διάστασης- αποκτά η κριτική της πολιτικής ουτοπίας της θαλάσσιας επεκτατικής δύναμης της περικήλειας Αθήνας, στον άλλο μεγάλο πολέμιο της, τον Πλάτωνα που θα την καταδικάσει με το δικό του τρόπο, περιγράφοντας σε δύο από τους τελευταίους του διαλόγους (Τίμαιος 21d 25c, Κριτίας 109a- 121) την καταστροφική σύγκρουση της φανταστικής Ατλαντίδας (εικ. 5), το πρότυπο της

πανίσχυρης ναυτικής δύναμης που υπήρξε η Αθήνα (η λεπτομερής περιγραφή των λιμενικών εγκαταστάσεων της Ατλαντίδας εμπνέονται πιθανόν από το ναύσταθμο του Πειραιά) που χαρακτηρίζει η άμετρη απληστία των κατοίκων της και η επεκτατικότητα της πολιτικής της, με μια άλλη πανάρχαια Αθήνα (ο μύθος τοποθετείται 9.000 πριν από Σόλωνα) στην οποία αναγνωρίζουμε όλα τα χαρακτηριστικά της πλατωνικής ουτοπίας, καθώς οι θεσμοί της αντιγράφουν εκείνους της Πολιτείας του. Σ' αυτόν τον περίφημο διάλογο αυτό (και με σχολαστική λεπτομέρεια στους Νόμους) ο Πλάτων θα στήσει απέναντι στην Αθήνα του Επιταφίου, μισό αιώνα μετά, τη δική του, εμπνευσμένη εν μέρει από εκείνη τις δωρικές πόλεις της Κρήτης και τη Σπάρτη, ουτοπία, αυτή μιας ιδανικής πολιτείας θεμελιωμένης στις αρετές της σοφίας, της ανδρείας της σωφροσύνης με ακρογωνιαίο λίθο τη δικαιοσύνη, σύμφωνα με την οποία καθένας κάνει αυτό που χρειάζεται ανάλογα με το ρόλο του μέσα στην κοινωνία χωρίς να εμποδίζει τη λειτουργία των άλλων και να ξεφεύγει από τα πλαίσια που έχουν οριστεί για τον ίδιο.

Για τη διατήρηση αυτής της δικαιοσύνης, που είναι ο άξονας της ισορροπίας στην ηθική και την πολιτική ο Πλάτων φθάνει στα άκρα. Εφόσον στην πολιτεία υπάρχει δικαιοσύνη, η ψυχή του ατόμου εμφανίζεται αρμονική και χωρίζεται ιεραρχικά σε τρία μέρη (όπως σε τρεις τάξεις χωρίζονται και οι πολίτες) Το επιθυμητικό που εκφράζει τις βασικές ανάγκες εξυπηρετούν οι δημιουργοί, το θυμοειδές που έχει ως σκοπό να πιθανεύσει το επιθυμητικό, οι φύλακες -επίκουροι, το λογιστικόν που τιμωρεί οι φύλακες- άρχοντες. Όλα είναι ρυθμισμένα με ακρίβεια. Στην πόλη δεν υπάρχει ιδιοκτησία, προσωπική ζωή ή οικογένεια. Δεν υπάρχει συνεπώς διαχωρισμός πλουσίων και φτωχών ούτε υπάρχουν δούλοι, δεν υπάρχει διαχωρισμός ανδρών και γυναικών ούτε στο κοινό, υποχρεωτικό για όλους κρατικό εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο κι αυτό περιγράφεται λεπτομερέστατα. Η κατάργηση της προσωπικής περιουσίας και η κοινοκτημοσύνη αγαθών γυναικών και παιδιών (κανένα παιδί δεν πρέπει να γνωρίζει τους γονείς του, (είναι οι άρχοντες που φροντίζουν για την αναπαραγωγή σχηματίζοντας τα ζευγάρια) δεν υπάρχει κληρονομιά, συνεπώς και νεποτισμός βασίζεται στη λογική ότι ο εγωϊσμός (η ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής και αναπαραγωγής) βρίσκεται στη βάση όλων των κακών

όπως ο εθνικισμός στη βάση όλων των πολέμων. Στην πόλη αυτή δεν έχουν θέση οι τέχνες, όπως η ποίηση, η μουσική και το θέατρο, που στοχεύουν στα πάθη, ενώ παράλληλα αποτελούν απλή μίμηση της παρούσης ζωής. Ένας εφιάλτης, προγραμματικής -χάριν ενός ιδανικού τρόπου ζωής- εξόντωσης της ανθρώπινης προσωπικότητας, που ξεπερνά κατά πολύ το δωρικό πρότυπο του, και που προδιέγραψε την ολέθρια σταδιοδρομία όλων των νεότερων ολοκληρωτικών ιδεολογιών.

Οι ρεαλιστικές ουτοπίες του 4ου αι. Η παρακμή της ελληνικής πόλης θα συμπέσει καθόλου τυχαία με τη γένεση μιας νέας πολιτικής ουτοπίας: αυτήν του ιδανικού ηγεμόνα, που περιγράφει ο Ξενοφών στην Κύρου Παιδεία, το πρότυπο του αρχηγού των Ελλήνων κατά των βαρβάρων που θα αναζητήσει ο Ισοκράτης διαδοχικά στους τυράννους των Φερών, των Συρακουσών, τους βασιλιάδες της Κύπρου και τελικά στο Φίλιππο. Το όνειρο του Αλέξανδρου, στο πρόσωπο του οποίου παίρνουν μορφή τα δύο αυτά πολιτικά ιδανικά, να ενώσει σε ένα ελληνικό κόσμο όλους τους λαούς της οικουμένης, σε μια ουτοπία που πτάει πολύ πιο πέρα από αυτή του Ισοκράτη και του δασκάλου του Αριστοτέλη θα ναυαγήσει στις προσωπικές φιλοδοξίες και στην ανικανότητα των διαδόχων να εντερνισθούν το οικουμενικό ιδανικό του.

Η νέα, ταιριαστή στη νέα πραγματικότητα, μορφή της ιδανικής πόλης, που θα σχεδιαστεί από τον Αριστοτέλη στα Πολιτικά του, δεν έχει πια καμία σχέση με την Αθήνα του Περικλή. Πρόκειται για μια κοινωνία τέλει ακινησίας (ένα κλειστό σύστημα όπως ο φυσικός κόσμος του φιλοσόφου), της οποίας στόχος είναι η πραγματοποίηση μιας αξιοπρεπούς ζωής - σχολής και ειρήνης - και μιας εφικτής ευδαιμονίας για τον πολίτη, όπου σκοπός κάθε πολίτη είναι να εκπληρώσει με αρετή τον καθορισμένο ρόλο του. Μέτρια πράγματα, ταιριαστά σε μέτριους καιρούς, που δείχνουν και τα όρια του στραμμένου στο παρελθόν, συνεπώς αδύνατου να δημιουργήσει μέλλον, αρχαίου ονείρου.

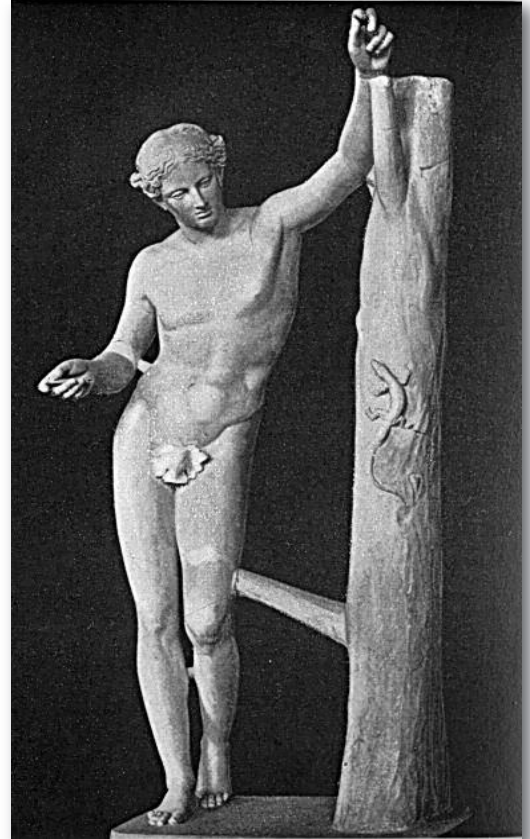
Οι σοσιαλιστικές ουτοπίες και οι ουτοπίες της φυγής του ελληνιστικού κόσμου. Μέσα στο «νέο γενναίο κόσμο» των ελληνιστικών βασιλείων, στο περιβάλλον της παγκοσμιοποίησης του ελληνισμού, της άνθησης των φυσικών και των μαθηματικών επιστημών όπως και της τεχνολογίας, όπου τα αυτόματα του Ηφαίστου γίνονται πραγματικότητα (εικ. 6), αλλά και της παράλληλης εξαφάνισης -μαζί με την πόλη- και της πολιτικής σκέψης, της στροφής τέλος της φιλοσοφίας μακριά από τα γενικά προβλήματα σ' αυτά της

ατομικής ψυχής, εννοείται και η αναγέννηση στη σχολή των στωικών, με μια νέα μορφή, της παλαιάς εκείνης κομμουνιστικής ιδέας, που ως ένα υφάδι διαπερνά από την αρχή όλες τις ανθρώπινες ουτοπίες.

Στην Πολιτεία του Ζήνωνος έχουμε με μορφή αναρχισμού όπου όλοι οι πολίτες είναι φιλόσοφοι και μια πιο ριζοσπαστική μορφή σεξουαλικής κοινοκτημοσύνης από αυτή που είχε προτείνει ο Πλάτων. Σε αυτό το όραμα μιας αναγέννησης της αρχαίας ιδανικής κοινωνίας της ισότητας- δεν παύουν να έχουν στραμμένο το βλέμμα και να την προϋποθέτουν οι σύγχρονοι - εμπνευσμένες από τους στωικούς φιλόσοφους- μάταιες απόπειρες υλοποίησης της «σοσιαλιστικής ουτοπίας»: εκείνες της σπαρτιατικής εκ των άνωθεν (από τους βασιλιάδες Αγι, Κλεομένη και Νάβι) επανάστασης για την αναβίωση της λυκούργειας πολιτείας στη Σπάρτη, της απόπειρας μεταρρύθμισης των Γράκχων στη Ρώμη όπως και των ξεσηκωμένων απόρων και δούλων Ηλιουπολιτών στην επαρχία της Ασίας (Στρ. 14 C 646, Αππ. Εμφ. Ι 3).

Όμως το κενό ανάμεσα στο όνειρο και την πεζή καθημερινότητα και την πολιτική αδυναμία θα γεμίζουν - όπως πάντοτε - τα ουτοπικά λεγόμενα μυθιστορήματα. Η ταραγμένη αυτή εποχή θα αναζητήσει σε φανταστικά ταξίδια στα εξωτικά νησιά του Ινδικού Ωκεανού, εικόνες μακαριότητας (συνδυασμένες τώρα με τις ίδιες αρχαίες κοινωνικές ιδέες και σύγχρονες υγειονομικές συνταγές), που θυμίζουν εκείνες των ρομαντικών περιπετειών στην παρθένα Αμερική του Σατωβριάνδου ή τη Ταϊτή του Paul Gauguin και του Marlon Brando. Εδώ ανήκουν η Ιερά Αναγραφή του Ευήμερου στην Ευδαίμονα Αραβία και την Ινδία και, κατά κύριο λόγο, το ταξίδι του Ιαμβούλου στην Κεϋλάνη «εις νήσον ευδαίμονα και έπικεικίς ανθρώπων, παρ' οἷς μακαρίως ζήσεσθαι», που σώζονται στο Διόδωρο (Ιστ. Βιβλιοθήκη 5.41-46, 61 και 2, 55-60), που θα σατιρίσει τον 2ο αι μ.Χ. ο Λουκιανός στην Αληθή Ιστορία και θα μιμηθεί τον 16ο αι ο Thomas More στην Ουτοπία του.

Η περιγραφή, όπως θα δούμε στο κείμενο του Ιαμβούλου είναι ρεαλιστική και λεπτομερής:

Εικ. 4

υπάρχουν επτά παραπλήσια στο μέγεθος νησιά, σε συμμετρικές μεταξύ τους αποστάσεις. Το κλίμα είναι εύκρατο, οι νύχτες ίσες με τις μέρες, τα μεσημέρια χωρίς σκιάς (βρισκόμαστε στον ισημερινό).

Η θάλασσα είναι ρόδινη, γλυκιά, οι παλίρροιας συχνές. Στον ουρανό τα αστέρια είναι διαφορετικά. Οι καρποί ακμάζουν εκεί από μόνοι τους, και υπάρχουν αφθονία ολόκληρο το χρόνο, οι πηγές, πλούσιες σε νερά ζεστά και κρύα. Οι κάτοικοι ψηλοί κοντά στα 2μ, με μια τρομερή ελαστικότητα του εύρωστου και «εύρυθμου» κορμιού, χέρια δυνατά, άτριχο σώμα, μεγάλα αφτιά και (πρακτικώς το μόνο αξιοπερίεργο) διπλή γλώσσα που τους επιτρέπει την επικοινωνία με δύο συγχρόνως

Εικ. 5

Ο ΤΡΩΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ, ΤΑ ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΠΗ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

Τα Ομηρικά Έπη, η Ιλιάδα και η Οδύσσεια, που περιλαμβάνουν την (Ιωνική) εκδοχή του Τρωικού Πολέμου η οποία επικράτησε, αποτέλεσαν τη βάση της Ελληνικής παιδείας και του Ελληνικού Πολιτισμού σε ολόκληρη την κλασική εποχή, αλλά και τη ραχοκοκαλιά της ανθρωπιστικής παιδείας μέχρι και την εποχή της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και τους χρόνους της εξάπλωσης του χριστιανισμού. Στη συνέχεια με την αναβίωσή τους από τη Βυζαντινή παιδεία, κυρίως μετά τον όγδοο αιώνα μ.Χ., και στη συνέχεια μέσω της μεταφοράς τους στην Ιταλία, από Έλληνες λογίους, άσκησαν βαθιά επίδραση στον πολιτισμό της Ιταλικής Αναγέννησης και της Ευρωπαϊκής συνέχειάς της, του Διαφωτισμού. Αποτέλεσαν έτσι τα σημαντικότερα ποιητικά έργα της κλασικής Ευρωπαϊκής παράδοσης [1, σελ.15]. Η αξία των ομηρικών επών δεν ήταν μόνο λογοτεχνική αλλά και παιδαγωγική. Οι αρχαίοι Έλληνες ανεγνώριζαν τη λογοτεχνική, μορφωτική και εκπαιδευτική αξία των ομηρικών επών, χρησιμοποιούσαν την Ιλιάδα και την Οδύσσεια ως «σχολικά εγχειρίδια» για την εκπαίδευση των παιδιών τους, ώστε να γνωρίσουν την ιστορία και τη θρησκεία τους, να συναντήσουν τους ήρωές τους, τα πρότυπά τους, αλλά και να αφομοιώσουν διδασχές. Όπως λέγει ο Πλάτων, ο Όμηρος ήταν ο ηγεμών της παιδείας στην Ελλάδα («*Ἀλλὰ δὴ εἰ μὴ δημοσίᾳ, ἰδίᾳ τισὶν ἡγεμὼν παιδείας, αὐτὸς ζῶν λέγεται Ὅμηρος γενέσθαι*,» [2]). Είναι προφανές ότι επί δυόμισι χιλιετίες, τουλάχιστον, τα Έπη γαλούχησαν πολλές γενεές παιδιών και συνεχίζουν να το κάνουν ακόμη και σήμερα.

Ο Όμηρος, στην Ιλιάδα, περιγράφει - ως ποιητής - σαράντα ημέρες (μόνον), του δέκατου έτους της πολιορκίας της Τροίας (Ιλίου), έπειτα από μία πολεμική ναυτική εκστρατεία ενός συνασπισμού όλων των Μυκηναϊκών βασιλείων των Ελλήνων, με περισσότερα από χίλια (ακριβέστερα 1186) πλοία, στην απέναντι πλευρά του Αιγαίου πελάγους, στη βορειοδυτική ακτή της Μικράς Ασίας, εναντίον ενός συνασπισμού της Τροίας και των συμμάχων της (Εικόνα 1). Είναι η πρώτη καταγεγραμμένη (διασωθείσα) εκδήλωση - μέσω μιας στρατιωτικής εκστρατείας- της συναίσθησης και της συνείδησης της συλλογικότητας ως Δαναών και Αχαιών, των κατοίκων της Ελληνικής ηπειρωτικής ενδοχώρας, των νήσων και της Κρήτης. Η ένταξη του Πολέμου στο πλαίσιο μιας απόλυτης χρονολόγησης, αποκτά ιδιαίτερη σημασία, ιδιαίτερα σήμερα, στις δύσκολες συνθήκες που έχει περιέλθει ο Ελληνισμός και η χώρα μας. Βέβαια, η Αργοναυτική εκστρατεία

Του Κωνσταντίνου Σ. Γιαννακού

Δρα Πολιτικού Μηχανικού, Fellow ASCE,
Μέλους Εταιρείας Μελέτης Αρχαίας
Ελληνικής Τεχνολογίας/ΕΜΑΕΤ.

προηγήθηκε του Τρωικού Πολέμου, αλλά αφ' ενός μεν συμμετείχαν μόνον εξήντα ήρωες και όχι το σύνολο των Μυκηναϊκών ανακτορικών κέντρων, αφ' ετέρου δε οι γραπτές πηγές, που την περιγράφουν, χρονολογούνται πολλούς αιώνες μετά τον Όμηρο. Μια μακρά συζήτηση συνεχίζεται ακόμη και σήμερα περί του Τρωικού Πολέμου: εάν και πότε έλαβε χώρα. Μερικοί ερευνητές χαρακτήρισαν τον Τρωικό Πόλεμο ως *ποιητική μυθοπλασία*, που δεν συνδέεται με την πραγματικότητα και άλλοι ως επικό άσμα των πράξεων ηρώων, που μας μεταφέρει την ηχώ πραγματικών γεγονότων.

Οι στίχοι των ποιητικών συνθέσεων, της *Ιλιάδος* και της *Οδύσσειας*, δεν θεωρούνται πρωτεύουσα ιστορική πηγή, από τους αρχαιολόγους, παρά την αντίθετη - περί αυτού - άποψη των Ελλήνων της κλασικής εποχής. Τα υλικά ευρήματα των ανασκαφών αλλά και οι γραπτές μαρτυρίες που ανευρίσκονται σε παπύρους, πήλινες πινακίδες, επιγραφές σε λίθινες επιφάνειες κ.λπ., θεωρούνται από τους αρχαιολόγους ως οι κύριες και αξιόπιστες πηγές πληροφοριών για τα γεγονότα του παρελθόντος, συνεπώς και της εποχής, που τα Έπη αναβιώνουν.

Φαίνεται ότι, τα πολύ αρχαία χρόνια, τμήματα της *Ιλιάδος* και της *Οδύσσειας* κυκλοφορούσαν μεταξύ των αοιδών (των ανθρώπων που τραγουδούσαν χωρία των Επών σε ακροατήρια), μέχρις ότου ο Λυκούργος, ο γνωστός νομοθέτης της Σπάρτης (χρονολογούμενος τον 9ο έως τον 7ο αιώνα π.Χ.), αφού επισκέφθηκε την Ιωνία, έφερε την ποίηση του Ομήρου στη Σπάρτη, όπως παραδίδει ο Πλούταρχος [4]:

«ἐκεῖ δὲ καὶ τοῖς Ὀμήρου ποιήμασιν ἐντυχὼν πρῶτον, ὡς ἔοικε, παρὰ τοῖς ἐκγόνοις τοῖς Κρεοφύλου διατηρουμένοις, καὶ κατιδὼν ἐν αὐτοῖς τῆς πρὸς ἡδονὴν καὶ ἀκρασίαν διατριβῆς τὸ πολιτικὸν καὶ παιδευτικὸν οὐκ ἐλάττονος ἄξιον σπουδῆς ἀναμειγμένον, ἐγράψατο προθύμως καὶ συνήγαγεν ὡς δεῦρο κομιῶν. ἦν γάρ τις ἤδη δόξα τῶν ἐπῶν ἀμαυρὰ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἐκέκτηντο δὲ οὐ πολλοὶ μέρη τινά, σποράδην τῆς ποιήσεως, ὡς ἔτυχε, διαφερομένης· γνωρίμην δὲ αὐτὴν καὶ μάλιστα πρῶτος ἐποίησε Λυκοῦργος».

Εικόνα 1: Ανατολική Μεσόγειος.

Δηλαδή σε απόδοση στη νεοελληνική (από το συγγραφέα):

«εκεί, όπως φάνηκε, είχε την πρώτη επαφή με τα ποιήματα του Ομήρου, τα οποία είχαν διατηρηθεί μεταξύ των διαδόχων του Κρεοφύλου» και όταν διεπίστωσε ότι (τα Έπη) περιείχαν διατριβή επί της ηδονής και της ελευθερίας και επίσης μαθήματα πολιτικής και πειθαρχίας, όχι λιγότερο σπουδαία, ως μείγμα εκπαίδευσης και σπουδής, πρόθυμα τα ανέγραψε και τα συγκέντρωσε, για να τα πάρει μαζί του στην πατρίδα. Διότι υπήρχε ήδη κάποια αμυδρά φήμη στους Έλληνες για τα Έπη, κατείχαν δε μερικοί - όχι πολλοί- κάποια τμήματα, σποραδικά των ποιημάτων, τυχαία εδώ-κι-εκεί περιφερόμενα· μάλιστα δε, ο Λυκούργος ήταν ο πρώτος που τα έκανε (ευρύτερα) γνωστά».

Στην Αθήνα, τα Ομηρικά Έπη τελικά συγκεντρώθηκαν και κατεγράφησαν σε ενιαίο κείμενο επί Πεισίστρατου (561 έως 527 π.Χ.). Αυτό το κείμενο που διαμορφώθηκε από τον Πεισίστρατο, μετά από πολλές επεξεργασίες, ιδίως από τους Αλεξανδρινούς, και μετά από πολλές διορθώσεις και παρεμβάσεις κατά τους νεότερους χρόνους, είναι τα κείμενα τα οποία τελικά έφθασαν μέχρις εμάς [5, σελ.17].

Είναι προφανές λοιπόν γιατί δεν μπορεί να γίνει αποδεκτό από τους επιστήμονες αρχαιολόγους, το ότι τα Ομηρικά Έπη είναι μια αμιγώς ιστορική διήγηση, αφ' ενός μεν λόγω των πολλών παρεμβάσεων στη μορφή του κειμένου που επιβίωσε μέχρι σήμερα, αφ' ετέρου δε με τις περιγραφές θεών να λαμβάνουν μέρος σε μάχες. Θα πρέπει να εξετασθούν αποκλει-

στικά οι αρχαιολογικές μαρτυρίες (υλικές και γραπτές) και τα συμπεράσματα που θα προκύψουν, θα μπορούν μετά να χρησιμοποιηθούν, σε σύγκριση με τα Ομηρικά κείμενα, ως κριτήρια για την αξιολόγηση της ιστορικής αξιοπιστίας του ποιητή [6], δηλαδή να διερευνηθεί η ύπαρξη ενός ιστορικού πυρήνα, που - πιθανά- εμπεριέχεται στις ποιητικές συνθέσεις των Επών.

Η έρευνα για την Τροία του Τρωικού Πολέμου, άρχισε από τον Frank Calvert, κατά τα μέσα του 19ου αιώνα μ.Χ.. Το καλοκαίρι του 1868, ο Heinrich Schliemann ξεκίνησε την προσπάθειά του να φέρει στο φως την Τροία, ακολουθώντας τον Όμηρο. Ο Calvert του υπέδειξε να καθορίσει ως σημείο εκκίνησης των ανασκαφών το λόφο του Χισσαρλίκ/Hissarlik, που αποτέλεσε και το σημείο εκκίνησης της πλέον απίστευτης ιστορίας στην αρχαιολογία. Ο Schliemann έφερε στο φως μια ακμάζουσα ακρόπολη της Εποχής του Χαλκού⁴, στην είσοδο του Ελλησπόντου, επί της Μικρασιατικής πλευράς, στη θέση όπου η παράδοση τοποθετούσε την Ομηρική Τροία (Εικόνες 1, 2, 3). Η ακρόπολη αυτή ήκμασε από την 3η χιλιετία π.Χ. περίπου και συνέχισε να κατοι-

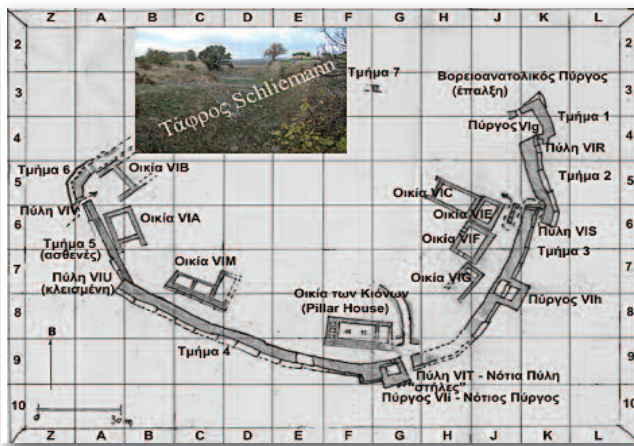
Εικόνα 2: Τροία με τα επάλληλα εννέα στρώματα, I έως IX: [αριστερά] συνολική τομή [7]^ο · [δεξιά] οριζοντιογραφία [8]^ο, με «μωβ» χρώμα η Τροία VI (βλ. και Εικόνα 3, του παρόντος).

κείται έως τη Ρωμαϊκή εποχή, συνεπώς και κατά την περίοδο, που οι αρχαίοι συγγραφείς τοποθετούσαν τον Τρωικό Πόλεμο, δηλαδή -ανάλογα με το συγγραφέα- από το 1334 έως το 1136 π.Χ. [9]. Οι αρχαιολόγοι διαχώρισαν εννέα στρώματα/πόλεις (Εικόνα 2) και τα αριθμήσαν από την Τροία I (το βαθύτερο και αρχαιότερο στρώμα), μέχρι την Τροία IX (το πλέον πρόσφατο στο ανώτερο επίπεδο). Η «Ομηρική Τροία» είναι -πιθανότατα- η Τροία VI (1800/1700-1300 π.Χ.). Ό,τι απέμεινε σήμερα από την Τροία VI είναι μία στενή λωρίδα τειχών και κτισμάτων (Εικόνα 3). Μετά τα ευρήματα των ανασκαφών του Schliemann, ο Όμηρος δεν θα ήταν ποτέ πιά απλά ένας «ποιητής-παραμυθάς» και ο Τρωικός Πόλεμος θα περνούσε από το φανταστικό στην ιστορική πραγματικότητα, παρά τις επιμέρους διαμάχες που διαρκούν μέχρι σήμερα.

2. Φωτογραφία του συγγραφέα.

3. Το σχήμα δημιουργήθηκε από Bibi Saint-Pol, και αναρτήθηκε από τον Jan van der Crabben, ως public domain, και μπορεί (βλ. <http://www.ancient.eu/image/168/>) να χρησιμοποιηθεί, να αντιγραφεί ή να τροποποιηθεί χωρίς κανένα περιορισμό.

4. Εποχή, η οποία πήρε το όνομά της από την τεχνολογία αιχμής της εποχής, αρχίζει περί το 3300 π.Χ..

Εικόνα 3⁵ : Τροία VI (1800/1700-1300 π.Χ.), που περιλαμβάνει -πιθανότατα- και την Ομηρική Τροία. Απεικονίζεται σε φωτογραφία και η Τάφος του Schliemann, που κατέστρεψε το βόρειο τμήμα των τειχών.

Η Εποχή του Χαλκού/Bronze Age, που διαδέχθηκε την εποχή του λίθου και προηγήθηκε της εποχής του Σιδήρου, είχε ως βασικό χαρακτηριστικό τον μπρούντζο (Bronze) και την τεχνολογία παραγωγής του. Ο μπρούντζος είναι κράμα του χαλκού με κασσίτερο το οποίο στα ελληνικά λέγεται *κρατέρωμα* και είχε αποφασιστική επίδραση στην εξέλιξη του πολιτισμού, λόγω της ανωτερότητας των όπλων -που κατασκευάζονταν από το κράμα αυτό - και των επιπτώσεων που αυτή επέφερε στο παιχνίδι της επίδειξης δύναμης στη διεθνή σκηνή⁶. Η τεχνολογία παραγωγής του κρατερώματος είχε μεγάλη επίδραση στις μεθόδους παραγωγής της «βιομηχανίας»⁷ της εποχής όπως και στην καθημερινή ζωή.

Στην *Ιλιάδα* [5, Ραψωδία Β] περιγράφονται όλα τα Ανακτορικά κέντρα της Μυκηναϊκής Ελλάδας (της ηπειρωτικής ενδοχώρας, των νησιών και της Κρήτης) ως συμμετέχοντα -με ηγέτες τους (ελάσσονες) βασιλείς τους-, υπό τον «*Άνακτα*» (Μεγάλο Βασιλέα) Αγαμέμνονα των Μυκηνών, στην εκστρατεία εναντίον της Τροίας/Ιλίου, η οποία αντιπαρέταξε τους συμμάχους της. Οι σύμμαχοι της Τροίας/Ιλίου άρχιζαν, γεωγραφικά, από την περιοχή του Αξίου ποταμού και συμπεριελάμβαναν σχεδόν ολόκληρη τη Μικρά

Ασία· στην *Οδύσσεια*, μάλιστα, περιγράφεται ότι και ο Μένων, των Αιθιοπών, ήλθε ως σύμμαχος των Τρώων (Εικόνα 1).

Για να διαπιστώσουμε την αξιοπιστία των Επών, θα μπορούσαμε, κατ' αρχάς, να συγκεντρώσουμε τα αρχαιολογικά ευρήματα από την Τροία και την ηπειρωτική ενδοχώρα, την Κρήτη και τα νησιά της Μυκηναϊκής Ελλάδας. Όμως [9]:

(α) Αφ' ενός μεν τα Μυκηναϊκά ανακτορικά κέντρα δεν απέδωσαν στοιχεία, που θα μπορούσαν αυτοτελώς να οδηγήσουν σε ασφαλή συμπεράσματα, τα δε αρχεία τους - αποτελούμενα από πήλινες πινακίδες, οι οποίες ψήθηκαν από τις πυρκαγιές, που κατέστρεψαν τα ανακτορικά κέντρα - αφορούσαν σχεδόν αποκλειστικά «*λογιστικές καταγραφές*» των ανακτόρων, σε ελληνική Γραμμική Β γραφή, κατά τις χρονικές στιγμές των καταστροφών τους (στην πλειονότητά τους περί το 1200 π.Χ., με εξαίρεση της Κνωσσού, περίπου 200 χρόνια αρχαιότερες: 1400-1340 π.Χ.).

(β) Αφ' ετέρου δε, η ακρόπολη της Τροίας, στο υψηλότερο τμήμα της, εκεί που θα πρέπει να ευρίσκοντο τα ανάκτορα, και τα αρχεία τους, είχε «*ξυρισθεί*» ήδη κατά την αρχαιότητα, για να κατασκευασθεί ο ναός της Αθηνάς, των ύστερων χρόνων. Επί πλέον, ένα μεγάλο τμήμα του εξωτερικού δακτυλίου της ακρόπολης της Τροίας δίπλα στα τείχη, το βόρειο, κατεστράφη από τον Schliemann, κατά την έναρξη της πρώτης ανασκαφής του, με την διάνοιξη μιας γιγαντιαίας τάφρου, από την επιφάνεια του λόφου μέχρι τη βάση του (Εικόνα 3).

Από το 1868 αρχαιολογικές έρευνες, σε πολυάριθμες τοποθεσίες της ευρύτερης περιοχής της Μικράς Ασίας, της Ελλάδας, της Εγγύς και της Μέσης Ανατολής έφεραν στο φως πολιτισμικά κέντρα μεγάλης σπουδαιότητας για τη μελέτη της Εποχής του Χαλκού. Σήμερα πλέον γνωρίζουμε - χάρις στην αρχαιολογική έρευνα - όχι μόνο τους Τρώες και τους γείτονές τους, τους Μυκηναίους Έλληνες, αλλά και τους: Χετταίους/κατοίκους της Χώρας του Χάττι⁸, τους Αιγυπτίους, τους Ασσυρίους, τους Βαβυλωνίους, τους Χουρρίτες, τους Λούβιους κ.λπ. Μετά την αποκρυπτογράφηση των γλωσσών των λαών αυτών, τα αρχεία τους έδω-

5. Σχέδιο και φωτογραφία του συγγραφέα.

6. Ορείχαλκος είναι το κράμα χαλκού με ψευδάργυρο. Η ορθή ονομασία του μετάλλου, που εχρησιμοποιείτο εκείνην την εποχή (Εποχή του Bronze) και της έδωσε το όνομά του, είναι Μπρούντζος και όχι ορείχαλκος (ούτε χαλκός).

7. Κατά την αρχαιότητα δεν υπήρχε βιομηχανία όπως την ορίζουμε σήμερα.

8. Οι κάτοικοι του Χάττι αυτοαποκαλούνταν, «*κάτοικοι της Χώρας του Χάττι*», ενώ στη σύγχρονη βιβλιογραφία ονομάζονται Χετταίοι, από το αντίστοιχο όνομα στη Βίβλο, που αποδίδεται σ' αυτούς από τους σύγχρονους ερευνητές. Ο όρος «*Χετταίοι*» εμφανίζεται πρώτη φορά στη Βίβλο (*hitti, hittim*), για μια μικρή φυλή της Χαναάν στην Παλαιστίνη και υιοθετήθηκε από τους επιστήμονες, λόγω της φωνητικής ομοιότητάς του προς τη «Χώρα του Χάττι», στα κείμενα της Ύστερης Εποχής του Χαλκού (βλ. [10] σελ. 18-19 & 396, υποσ. 45, ο οποίος παραπέμπει και στο [11]).

σαν, στους σύγχρονους επιστήμονες, σημαντικές πληροφορίες για τους πολιτισμούς που είχαν αναπτύξει, τις μεταξύ τους σχέσεις, τους πολέμους όπως και για τις εμπορικές και τεχνολογικές ανταλλαγές τους.

Συνεπώς θα πρέπει να αναζητηθούν πρόσθετα στοιχεία - όσα υπάρχουν - από τον περιβάλλοντα, την Τροία και τη Μυκηναϊκή Ελλάδα, τότε κόσμο, πολύ περισσότερο αφού ο Τρωικός Πόλεμος, αν πράγματι έλαβε χώρα, πιθανολογούμε ότι δεν έγινε ερήμην του τότε περιβάλλοντος κόσμου, ο οποίος παρουσιάζεται - από τον Όμηρο, όπως είδαμε - να συμμετέχει. Θα πρέπει να διερευνηθούν οι γραπτές μαρτυρίες - αλλά και οι υλικές μαρτυρίες - από το Βασίλειο του Χάττι (Εικόνα 4), την Αίγυπτο των Φαραώ, το Λεβάντε/Εγγύς Ανατολή και την Κύπρο.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονισθεί ότι υπάρχει και ένα άλλο καθοριστικής σημασίας στοιχείο: το θέμα της υψηλής Τεχνολογίας αιχμής και της Τεχνογνωσίας (Know-how), αφού, σε όλες τις εποχές, η υψηλή Τεχνολογία αιχμής και η συνδεόμενη με αυτήν Τεχνογνωσία, συνήθως διατίθενται κυρίως από τις εκάστοτε «μεγάλες δυνάμεις» και συνδυάζονται με μεγάλο πλούτο, κατασκευή μεγάλης κλίμακας μνημειακού χαρακτήρα έργων και στρατιωτική υπεροχή. Συνεπώς οι Μυκηναίοι Έλληνες - βάσει της υψηλής στάθμης της τεχνολογίας και της τεχνογνωσίας τους, όπως προκύπτει από τα αρχαιολογικά ευρήματα της Μυκηναϊκής εποχής στην Ελλάδα⁹ - θα μπορούσαν πιθανά να διαθέτουν τα χαρακτηριστικά μιας «μεγάλης δύναμης» της εποχής, κάτι που θα πρέπει να διε-

ρευνηθεί μέσα από τις αρχαιολογικές μαρτυρίες, που ήλθαν στο φως, σε όλον τον τότε γνωστό κόσμο.

Τελικά - επί πλέον των υλικών μαρτυριών που ήλθαν στο φως - ανευρέθησαν και γραπτές μαρτυρίες χρονολογούμενες τον 15ο και 14ο αιώνα π.Χ., που αναφέρονται στην Αχχιγιά(βα)/ Χώρα-των-Αχαιών (πινακίδες από τη Χώρα του Χάττι) και στην (Ν)Τανάγια/Χώρα-των-Δαναών (καταγραφές από την Αίγυπτο). Αυτά όμως θα μπορούσαν να αναλυθούν σε επόμενα άρθρα.

Εικόνα 4^η: Χώρα του Χάττι, Συνομοσπονδία Αρζαβα/Ασσουβα/Ασία και λοιπές περιοχές στη Μικρά Ασία των μέσων της 2ης χιλιετίας π.Χ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- [1] Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάννικα, Εγκυκλοπαίδεια, τόμος 47.
- [2] PLATO, Respublica, Stephanus page600, section-α, line9-10, TLG.
- [3] TLG/Thesaurus Linguae Graecae, A digital library of Greek Literature, www.tlg.uci.edu, University of California, Irvine.
- [4] Πλουτάρχου, Βίος Λυκούργου, Κεφ.4, Τμ.4, Γρ.1-12, TLG.
- [5] Όμηρος. *Ιλιάς*. 1992. Εκδόσεις Κάκτος, τομ.87, Ραψωδίες Α-Δ, Αθήνα.
- [6] Chadwick, J.2000. Ο Μυκηναϊκός Κόσμος, Gutenberg, Αθήνα, σελ.364· 1976, Mycenaean World, Cambridge University Press, 1976.
- [7] Τροία, Αρχαιολογικός Χώρος, Σχέδια ανηρτημένα σε πινακίδες. Φωτογραφίες του συγγραφέα.
- [8] Ancient History Encyclopedia, lemma Troy, by Mark Cartwright, <http://www.ancient.eu/troy/>.
- [9] Γιαννακός, Κ. 2016. *Τεχνολογία, Μαρτυρίες και η Χρονολόγηση του Τρωικού Πολέμου - Μυκηναϊκά Ευρήματα σε Χαττούσα, Μικρά Ασία, Αίγυπτο, Κύπρο, Λεβάντε*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- [10] Bryce, T. 2005. *The Kingdom of the Hittites*, NY, Oxford University Press, 2nd edition.
- [11] Singer, I. 2011. *The Calm Before the Storm: Selected Writings of Itamar Singer on the End of the LBA in Anatolia and the Levant* (series: Writings from the Ancient World Supplement), Leiden.
- [12] Giannakos, K. 2016. Cutting-Edge Technology and Know-How of Minoans/Mycenaeans during LBA and Possible Implications for the Dating of the Trojan War, *ΤΑΛΑΝΤΑ (XLVI-XLVII), 2014-2015*, 51-79.

9. Κατασκευές οικοδομικές, έργα αντιπλημμυρικά και ανάκτησης γης, παραγωγή μετάλλων κ.λπ. ([9], [12]).

10. Σχέδιο του συγγραφέα βασισμένο σε πολλές δημοσιεύσεις, βλ. [8, σελ. 36].

ΟΡΓΕΩΝΕΣ

Ἡ σημασία του Πειραιώς στη μελέτη της εξελίξεως
του Αττικού Σωματειακού δικαίου

Του **Μιχάλη Βλάχου** Δικηγόρου ε.τ.

**ΠΑΣΙΦΟΝ ΦΡΕΑΡΙΟΣ ΕΓΓΡΑΜΜΑΤΕΥΕΝ
ΕΔΟΧΣΕΝ ΤΕΙ ΒΟΛΕΙ ΚΑΙ ΤΟ ΔΕΜΟ
ΔΕΠΡΥΤΑΝΕΥΕΝ
ΚΛΕΣ ΕΠΕΣΤΑΤΕ ΚΛΕΟΝΥΜΟΣ ΕΙΠΕΝ ΕΠΕΙΔΗ ΚΑΙ
ΑΡΤΕΜΙΣ Ε ΘΡΑΙΚΙΑ ΥΠΕΡ ΤΟ ΜΕΔΕΝ ΤΡΟΠΑΙΟΝ
ΑΠΟ ΤΕΣ ΠΟΛΕΟΣ ΣΤΑΘΕΝΑΙ ΕΜΦΑΝΟΣ
ΤΟ ΔΕΜΟΙ ΕΝ ΤΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΣΥΜΜΑΧΕ ΔΙΑ
ΤΑΥΤΑ ΕΥΧΑΣΘΑΙ ΜΕΝ
ΑΥΤΙΚΑ ΜΑΛΑ ΒΕΝΔΙΔΙ ΦΥΣΕΝ ΤΕ ΚΑΤ
ΕΝΙΑΥΤΟΝ ΚΑΙ ΠΟΜΠΕΝ ΕΧ
ΣΑΧΣΕΝ ΕΑΝ ΚΑΙ ΔΟΔΟΝΑΙΟΙ ΧΣΥΝΔΟΚΕΙ
ΠΕΜΨΑΙ ΔΕ ΤΟΣ ΧΡΕΣΜΟΜΕΝΟΣ ΤΟΙ ΘΕΟΙ**

Έτσι αρχίζει σωζόμενη τμηματικά επιγραφή στο Προεγκλίδειο αλφάβητο ανευρεθείσα στον Πειραιά στη Νοτιοδυτική πλευρά της Μουνιχίας. Σώζεται αποσπασματικά σε τρία μαρμάρινα τεμάχια και περιέχει τον "Ιερών Βενδιδείων Νόμον", εδημοσιεύθη δε υπό του Ν.Ι. Παπαδάκη στην "Αρχαιολογικήν Εφημερίδα" του 1937 σελ. 808- 823. Αφορά τη Θρακική θεά Βενδίδα που έφεραν οι Θράκες μέτοικοι στον Πειραιά. Η επιγραφή αυτή δεν είναι βέβαια η μόνη μαρτυρία περί εγκατάστασης ισχυράς κοινότητας Θρακών μετοίκων στον Πειραιά. Στην Πλάτωνική Πολιτεία (328Α) αναφέρεται η τεθουμένη αφιπποδαμπός κατά τα Βενδίδεια. Γενικά στα αττικά παράλια εγκαθίστανται μέτοικοι, Έλληνες δημοκρατικοί πρόσφυγες, έμποροι, βιοτέχνες, ναυτικοί, αλλιά και Θράκες, Αιγύπτιοι, Φοίνικες κλπ. Όλοι αυτοί οι μέτοικοι συνενωμένοι με νηγερείς Αθηναίους δημοκρατικούς πολίτες και οργανωμένοι σε Οργεωνικά σωματεία απετέλεσαν ιδία κατά τον 5ον π.Χ. αιώνα τη βάση του δημοκρατικού πολιτεύματος και απετέλεσαν το προοδευτικό σκέλος του αθηναϊκού πολιτισμού το συνδεδεμένο με τη θάλασσα, το εμπόριο και την εξωτερικήν ακτινοβολίαν εν γένει εν αντιθέσει προς τους συνδεδεμένους με τη γη "γηνερείς" αριστοκράτες και αγρότες τους οργανωμένους σε γένη και φατρίες.

Ο Πειραιάς, το λιμάνι, το εμπορικό και βιοτεχνικό κέντρο του Άστεως, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι υπήρξε η βάση του δημο-

κρατικού πνεύματος των Αθηνών, πνεύματος το οποίο καθυπτόμενον υπό το Οργεωνικόν ένδυμα κατόρθωσεν εν αρχή να επιζήσει και εν συνεχεία να μεγαλουργήσει. Άλλωστε ο Πειραιάς βρίθει ανεκτών λατρειών ξένων. Όπως λέει ο Στράβων (471) «φιλοξενούντων και προς τους θεούς των Αθηναίων». Κατά το παράδειγμα του Ιερού της Βενδίδος στον Πειραιά, οι Αιγύπτιοι ίδρυσαν Ιερό της Ίσιδος και οι Κιτιείς της Κύπρου εξήτησαν επί Λυκούργου Άρχοντος το 332 π.Χ. την ίδρυσιν Ιερού της Αφροδίτης "καθάπερ οι Αιγύπτιοι το της Ίσιδος Ιερών ίδρυσαν".

Οργεώνες ήσαν άτομα και σύλληγοι απόμων επιδικόντων θρησκευτικούς κατ' αρχήν αλλιά και πολιτικούς ή κοινωνικούς σκοπούς. Ονομάσθηκαν Οργεώνες λόγω των τεθουμένων ιερών οργίων ή μυστηρίων δηλαδή εκ της τελέσεως-τηρήσεως των θρησκευτικών των καθηκόντων προς τιμήν του επωνύμου προστάτη των. Εκ της ονομασίας φαίνεται ότι αρχή των έχουν την εις την τήρηση των θρησκευτικών καθηκόντων συνένωσιν. Συν τω χρόνω όμως υπό το θρησκευτικόν ένδυμα επεδίωκαν και πολιτικούς ή κοινωνικούς σκοπούς.

Είναι άλλωστε γνωστόν ότι στους Έλληνες όλοι οι θεσμοί είχαν θρησκευτική προέλευση. Αλλιά και κατά την εξέλιξη των δεν απεχωρίζοντο πλήρως της θρησκείας. Αρκούν δύο απτά παραδείγματα. Το θέατρο ανήγε την αρχή του στον Διθύραμβο το χορό προς λατρείαν του Διονύσου.

Και κατά την εξέλιξη του όμως από τους μεγάλους Τραγικούς ποιητές, δεν απεκόπησαν πλήρως οι σχέσεις με τη θρησκεία. Ετελούντο στα Διονύσια, προς τιμήν δηλαδή του Διονύσου, τα θέματα προήρχοντο κυρίως από τους μεγάλους μύθους των Ατρειδών, Λαβδακιδών κλπ. και ο σκοπός τους η κάθαρση είχε ηθική θρησκευτική βάση.

Δεύτερον ο φόνος. Ναι μεν από κατάρα και αντεκδίκηση διεμορφώθη διά των Νόμων ποινικόν αδίκημα επισύρον ποινήν και δικαζόμενον υπό συγκεκριμένων Δικαστηρίων (Άρειος Πάγος κ.λ.π.) δεν έχασεν όμως τον αρχικό χαρακτήρα της θρησκευτικής παραβάσεως θεωρούμενος μιανός ως πράξη για την πόλη εν γένει, υπαγόμενος ως προς την δίωξη στον αρμόδιο επί των θρησκευτικών άρχοντα Βασιλιά και δικαζόμενος στον Άρειο Πάγο, στο βράχο των αρών (καταρών), πάνω από το άντρο των Ερινύων-Ευμενίδων.

Η συγκρότηση συλλόγων προς τήρηση θρησκευτικών καθηκόντων ίσχυεν εθιμικώς από αρχαιοτάτων χρόνων στην Αττική. Το εθιμικόν αυτό δικαίωμα ανεγνώρισθη υπό του Δράκοντος ρητώς ως: "θεσμός αιώνιος τοίς Αττίδα νεμομένοις, Θεούς τιμάν και ήρωας εγχώριους εν κοινώ επομένοις νόμοις πατρίοις". Προς τούτο ιδρύθηκαν από άτομα ταπεινής ή ξενικής καταγωγής Οργεώνες οι οποίοι υπό το θρησκευτικόν περιβάλλον επεδίωκαν να αποκτήσουν εκπροσώπηση και προστασίαν η οποία μέχρι τότε ανήκε μόνο στα αριστοκρατικά γένη ή τις φατρίες. Τα άτομα αυτά γηγενείς και ξένοι ήσαν ακτήμονες, έμποροι, βιοτέχνες κλπ, και εκπροσωπούσαν το νέο πνεύμα που δειλιά-δειλιά προσπαθούσε να εξαπλωθή στην Αθηναϊκή Πολιτεία

Ο Σόλων επιδιώκων να περιορίσει τη δύναμη των αριστοκρατών οι οποίοι μονοπωλούσαν διά των γενών και φατριών τη σωματειακή συγκρότηση, ανεγνώρισε τους Οργεώνες και τους κατέστησε οργανικά μέλη των φατριών. Έτσι εξίσωσε τους "ομογάλακτας" ευπατρίδες προς τους ταπεινής καταγωγής. «Τους δέ φράττορας επάναγκες δέχεσθαι και τους οργεώνας και τους ομογάλακτας ους γεννήτας καλούμεν».

Ο νόμος αυτός διεσώθη υπό του Γαϊού και περιλαμβάνεται μεταηλλαγμένος στους Πανδέκτες ως εξής:

«Εαν δε δήμος ή φράτορες ή ιερών οργίων θύται, ή ναύται ή σύσσιτοι ή θιασώται ή επί λείαν οικόμενοι ή εις εμπορείαν» ό,τι αν τούτων διαθώνται προς αλλήλους κύριον είναι, εάν μη απαγορεύση δημόσια γράμματα». Οι Οργεώνες όμως δεν έπαυαν να λειτουργούν αλλήλ διετηρήθησαν επιδιώκοντας κοινωνικούς σκοπούς. Και είχαν αλλήλοι μεν χαρακτήρα ιδιωτικού δικαίου και αλλήλοι Δημοσίου. Κατά τον πέμπτο π.Χ. αιώνα, μεγάλος αριθμός Θρακών κυρίως, εγκαθίστανται στην Αττική και δη στα παράλια: Πειραιάς, Λαύριο, Ελευσίς, Σαλαμίς κλπ. Οι Θράκες μέτοικοι συγκροτούσαν ιδιωτικούς επαγγελματι-

κούς συλλόγους τους οποίους έθεταν υπό την προστασία της Θρακικής Θεάς Βενδίδος ταυτιζομένης προς την Άρτεμιν. Κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο οι Θράκες μέτοικοι τάσσονται ενεργώς στο πλευρό των Αθηναίων. Η συμβολή των μετοίκων αυτών θα ήταν μεγάλη στη σύναψη συμμαχίας των Αθηναίων με το βασιλιά της Θράκης Σπάηκην. Πολ-

λοί δε τότε επίσημοι Θράκες μέτοικοι ανεκνήχθησαν Αθηναίοι πολίτες.

Μην ξεχνάμε τις θρακικές ρίζες του ιστορικού Θουκυδίδη. Τότε 431 π.Χ. το Μαντείο της Δωδώνης χρησιμοδοτεί να δοθή «έγκτησις και ίδρυσις ιδίου ιερού τοις Θραξί μόνοις των αλλήλων εθνών» και συνετέλεσε στην επίσημον αναγνώρισιν υπό της πόλεως της Ιλαρείας της Βενδίδος, εχορηγήθη δε στους συλλόγους - σωματεία της δικαίωμα εγκτήσεως προς έγερση ιερού της θεάς Βενδίδος

στον Πειραιά, συνδεδεμένο με νίκη Αθηναίων-Θρακών και με συμμαχίαν με Σπάηκην.

Πρέπει δε το ιερόν να παριδρύθι και συνεδέθη με την Μουνιχίαν Άρτεμιν, ελληνοκίνη θεότητα η οποία ήταν συνδεδεμένη με τη νίκη της Ναυμαχίας της Σαλαμίνας «ως επιλάμπασα πανσέληνος τότε τοις Έλλησι Πλουτάρχου Ποτ. Αθην. ενδοξότ, 249 F.

Από φιλολογικές και αρχαιολογικές (επιγραφές, μνημεία κλπ.) πηγές έχουμε λοιπόν πολλαπλές μαρτυρίες για την εξαπλώση των Οργεώνων στον Πειραιά και για τη μεγάλη επιρροή που άσκησαν στη θρησκευτική αλλήλ και στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Αθηναϊκής Πολιτείας, και στη συμβολή τους στη θεμελίωση και εδραίωση του Δημοκρατικού πολιτεύματος που απετέλεσε την φωτοβόλο λαμπάδα που προσέφερεν η Αθήνα στον κόσμο. Και στο σημείο αυτό η προοδευτική κοινωνία του Πειραιώς και διά των Οργεώνων προσέφερε υψίστη υπηρεσία στην Αθηναϊκή Πολιτεία και μια επί πλέον τιμή στην πόλη μας.

Υποθετική αναπαράσταση της Πόλεως Πειραιώς με την Ιπποδάμειον Νέμσιν

Μεγάλα έργα ανάδειξης αρχαιοθολογικών χώρων και πο

Μεγάλα έργα πολιτισμού στους Δήμους της Περιφερειακής Ενότητας Πειραιά χρηματοδοτεί από ίδιους πόρους με συνολικά 5 εκατομμύρια ευρώ η Περιφέρεια Αττικής. Πρόκειται για μια σημαντική εξέλιξη που αναμένεται να βελτιώσει σημαντικά την εικόνα της πολιτιστικής κληρονομιάς του Πειραιά. Το "Πειραικό Ορόσημο" απευθύνθηκε στον Αντιπεριφερειάρχη Πειραιά κ. Γιώργο Γαβρίλη για να μας δώσει περισσότερες λεπτομέρειες για το πρόγραμμα αυτό.

- Κύριε Αντιπεριφερειάρχη πριν από λίγες μέρες ανακοινώσατε ένα πρόγραμμα 128 έργων στην ευρύτερη Περιφέρεια του Πειραιά. Ανάμεσά τους είναι και έργα αρχαιοθολογικού ενδιαφέροντος. Ποιά κριτήρια ακολούθησατε για την ένταξή τους σ' αυτό το πρόγραμμα;

-Η Περιφέρεια χρηματοδοτεί από ίδιους πόρους ένα μεγάλο αριθμό έργων και δράσεων, που σχετίζονται με την πολιτιστική κληρονομιά. Το ύψος των κονδυλίων, που θα διατεθούν σε πρώτο χρόνο ανέρχεται σε περίπου 5 εκατ. €. Αυτό αποδεικνύει τη βούληση της Περιφερειακής Αρχής να διαφυλαχθεί και να αναδειχθεί η πολιτιστική κληρονομιά της χώρας μας, στο πλαίσιο της συγκρότησης ενός σύγχρονου πόλου, στον αντίποδα της ιδεολογίας της επιθεκτικής αξιοποίησης-εμπορευματοποίησης.

Τον πρώτο λόγο για την ένταξη έργων στο πρόγραμμα είχε, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, η Εφορεία Αρχαιοτήτων Δυτικής Αττικής, Πειραιώς και Νήσων, διότι αφενός θεωρούμε ότι το αρχαιοθολογικό έργο αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα του ΥΠ.ΠΟ. και αφετέρου δεν επιδιώκουμε ούτε να υποκαταστήσουμε Υπηρεσίες ούτε να αποσπάσουμε δραστηριότητες και αρμοδιότητες. Από εκεί και πέρα, επιδιώξαμε η επιλογή των έργων να εντάσσεται σε ένα στρατηγικό σχέδιο και να μην αποτελέσουν ένα από τα συνηθισμένα επικοινωνιακά «πυροτεχνήματα».

Γι' αυτό το λόγο τα έργα, που επιλέχθηκαν να χρηματοδοτηθούν, ανταποκρίνονται στα εξής κριτήρια:

Εντάσσονται σε ένα ενιαίο, συνεκτικό, σχέδιο και δεν

αποτελούν αποσπασματικές παρεμβάσεις, χωρίς συνοχή και συνέχεια. Στο πλαίσιο, δε, αυτού του σχεδίου επιλέχθηκαν παρεμβάσεις μεγάλης κλίμακας, ικανές να προκαλούν αλλαγές στη φυσιογνωμία της πόλης, να συγκροτούν μια σύγχρονη πολιτιστική ταυτότητα και ως εκ τούτων να ενισχύεται η επισκεψιμότητά της.

β) Να είναι ώριμα, από πλευράς μελετών, ώστε να ξεκινήσει, σε εύλογο χρόνο, η υλοποίησή τους για να μην καταστούν απλές... εγγραφές σε ένα πρόγραμμα, που θα έχει μείνει στα... χαρτιά.

-Τί είδους έργα προβλέπει το πρόγραμμα που εξαγγείλατε στην Ηετιώνεια Πύλη, στο παλαιό κτήριο του Αρχαιοθολογικού Μουσείου, και στο αρχαίο θέατρο της Ζέας; Ποιός είναι ο προϋποθολογισμός των έργων και τί διασφαλίζει την υλοποίησή τους;

-Τα τρία έργα, που αναφέρετε, έχουν μεγάλο ειδικό βάρος για τις πόλεις, τον Πειραιά και την Δραπετσώνα, και θεωρούμε ότι αποτυπώνουν με τον πιο χαρακτηριστικό τρόπο τη λογική του σχεδιασμού, που έχουμε κάνει. Ο συνολικός προϋποθολογισμός των τριών έργων είναι 4.400.000 € και όπως προανέφερα θα καλυφθεί εξ οθολοκλήρου από πόρους της Περιφέρειας Αττικής.

Το πιο προχωρημένο από τα τρία έργα είναι η διαμόρφωση και ανάδειξη του αρχαιοθολογικού χώρου της Ηετιώνειας Πύλης καθώς βρίσκεται σε φάση οθολοκλήρωσης. Ο προϋποθολογισμός του έργου είναι 700.000 €.

Πολιτισμού το 2017 στην Περιφερειακή ενότητα Πειραιά

Η Περιφέρεια χρηματοδότησε ένα σημαντικό πρόγραμμα αναστηλώσεων και ανάπλασης και μετά από δεκαετίες ο χώρος είναι πλέον επισκέψιμος για το κοινό. Μάλιστα, μαζί με την Εφορεία Αρχαιοτήτων θέλοντας να σηματοδοτήσουμε μια νέα σχέση του χώρου με τους κατοίκους διοργανώσαμε, το καλοκαίρι, μια σημαντική μουσική εκδήλωση. Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η Ηετιώνεια ως θέση δεσπόζει στο χώρο και μαζί με την προγραμματισμένη ανάπλαση της όμορης έκτασης, θα υπάρξει μια ολοκληρωμένη παρέμβαση, που θα αναβαθμίσει και θα αξιοποιήσει θετικά το πολιτιστικό απόθεμα της περιοχής.

Ως προς το Αρχαίο Θέατρο της Ζέας έχουμε αποφασίσει να χρηματοδοτήσουμε με 2.200.000 € τη «συντήρηση, αναστήλωση, νέου κοίλου, διαδρομών, φωτισμού θεάτρου και περιβάλλοντος χώρου». Πιστεύουμε ότι η αναστήλωση του μοναδικού διασωθέντος αρχαίου θεάτρου στον Πειραιά και η λειτουργική ένταξή του στον άμεσα περιβάλλοντα χώρο του Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά θα δώσει νέες δυνατότητες τόσο στο Μουσείο και όσο και στη πόλη. Η μελέτη εγκρίθηκε από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο και θεωρούμε ότι το επόμενο διάστημα θα ξεκινήσει η υλοποίηση του έργου.

Τέλος το θέμα του παλαιού κτηρίου του Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά, το οποίο είναι φανερό ότι συνδέεται άμεσα με την αναστήλωση και επανάχρηση του αρχαίου θεάτρου. Όπως γνωρίζετε πρόκειται για ένα σημαντικό κτήριο που έχει χαρακτηριστεί ως μνημείο. Για το σκοπό αυτό η Περιφέρεια χρηματοδοτεί με 1.500.000 € το έργο της επισκευής, διαρρύθμισης και επαναλειτουργίας του.

- Ο Σύλλογος «Φίλοι του Αρχαιολογικού Μουσείου, Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων Πειραιά» αγωνίζεται εδώ και χρόνια για απαλλοτριώσεις σε αρχαιολογικούς χώρους, για αποκάλυψη, ανάδειξη και αξιοποίηση όλου του πλούτου της αρχαιολογικής κληρονομιάς του Πειραιά και για ενοποίησή τους με ήπιες παρεμβάσεις. Ποιά είναι η γνώμη σας επ' αυτού και τι πρέπει να γίνει για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι;

-Ο Σύλλογος «Φίλοι του Αρχαιολογικού Μουσείου, Αρχαιολο-

γικών Χώρων και Μνημείων Πειραιά» έχει μια πολυπληυρη και πολυδιάστατη προσφορά στη διάσωση και ανάδειξη της πολιτικής κληρονομιάς μας. Ειδικά, το πρόγραμμα, που αναφέρετε, για την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων του Πειραιά, είναι ένα σχέδιο, που βρίσκει σύμφωνους όλους τους φορείς της πόλης, έχοντας, μάλιστα, το θετικό κεκτημένο από το αντίστοιχο πρόγραμμα των Αθηνών.

Σε κάθε περίπτωση, όμως, αυτός ο σχεδιασμός είναι στην αρμοδιότητα των υπηρεσιών του Υπουργείου Πολιτισμού τόσο σε επίπεδο σχεδιασμού όσο και για υλοποίηση. Η Περιφέρεια μπορεί υπό προϋποθέσεις και σε συνεργασία με τους Δήμους να λειτουργήσει μόνο υποβοηθητικά σε κάποια έργα.

Ως προς το ζήτημα των απαλλοτριώσεων και αυτό αποτελεί αρμοδιότητα του Υπουργείου Πολιτισμού.

Γνωρίζουμε όλοι ότι οι απαλλοτριώσεις αποτελούν μια δύσκολη και χρονοβόρα διαδικασία που συχνά όταν φτάνει να ολοκληρωθεί σκοντάφτει στην έλλειψη πόρων. Είναι προφανές ότι η οικονομική κρίση και ο περιορισμός των κονδυλίων του ΥΠ.ΠΟ. έχει ουσιαστικά ακυρώσει το πρόγραμμα απαλλοτριώσεων.

-Πώς βλέπετε την σύνδεση αρχαίας κληρονομιάς της πόλης με τον τουρισμό και την τοπική ανάπτυξη;

-Επιτρέψτε μου να διευρύνω την ερώτησή σας και να αναφερθώ γενικότερα στη πολιτιστική κληρονομιά, όχι μόνο στο στενό πλαίσιο των «αρχαιοτήτων». Άλλωστε, ο διαχωρισμός που επικρατεί σε αρχαιότητες, βυζαντινά και νεώτερα είναι περισσότερο ένας τυπικός διαχωρισμός με κριτήριο απλά κάποιες χρονολογίες - σταθμούς. Οι σύγχρονες προσεγγίσεις απαιτούν μια ολιστική αντίληψη. Στο πλαίσιο αυτό θεωρούμε ότι η πολιτιστική κληρονομιά στο σύνολό της πρέπει να προστατευτεί, να αναδειχθεί και να αποτελέσει την αφετηρία πάνω στην οποία θα συγκροτηθεί η σύγχρονη πολιτιστική ταυτότητα της πόλης και της ευρύτερης περιοχής. Η πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να αποτελέσει πόλο έλξης για κατοίκους και επισκέπτες, να συμβάλει στην βελτίωση της πολιτιστικής ζωής, να αποτελέσει ένα κρίσιμο πολυαπλησιαστικό για την οικονομική ζωή της ευρύτερης περιοχής.

Ο Πειραιάς του 1916 - 1917 μέσα από 12 εικόνες

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ. Η Ναυαρχίς του Γαλλ. Στόλου «Προβάνς»
εις τον λιμένα Πειραιώς.
εκδ. Γ. Ν. Αλεξιάκης εν Πειραιεί αρ. 2250 (13,8Χ9,5)

Λιμίν Πειραιώς, 13 Μαΐου 1916. (13,6Χ8,8)
ΕΛΛΑΣ. ΕΠΙΣΤΟΛΙΚΟΝ ΔΕΛΤΑΡΙΟΝ.

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ. Ο Ελλ. Στόλος εις Κερατσίνι. [Πειραιάς] 21.9.16.
εκδ. Γ. Ν. Αλεξιάκης εν Πειραιεί αριθ. 2100 (14Χ8,8)

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ. Λεωφ. Γεωργίου Α'. [Εν πλῳ] 26 Φεβρουαρίου 1917.
εκδ. Γ. Ν. Αλεξιάκης εν Πειραιεί αριθ. 2150 (13,9Χ8,7)

Του **ΔΗΜΗΤΡΗ ΚΡΑΣΟΝΙΚΟΛΑΚΗ**
Αντιπροέδρου Φιλολογικής Στέγης Πειραιά
Προέδρου Ινστιτούτου Πειραικών Μελετών

Στην αναζήτηση για να δούμε και οπτικά πώς ήταν ο παλαιός Πειραιάς - πράγμα το οποίο μπορούμε κυρίως μέσα από τα σωζόμενα επιστολικά δελητάρια και τις φωτογραφίες - δεν μας εκπλήσσει όταν ένας μεγάλος αριθμός των καρτ ποστάλ των πρώτων δεκαετιών του 20ου αιώνα που βρίσκουμε να αναφέρονται σε αυτόν έχουν ταχυδρομηθεί στα 1916 - 1917. Όπως είχα δημοσιεύσει στο παρόν περιοδικό, άρθρο «Τα Νοεμβριανά του 1916 - Οι Γάλλοι στον Πειραιά» τεύχος 29, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2009, σελ.13 - 15, η πόλη διένυε μια ακόμα περίοδο κατοχής από ξένες δυνάμεις που οι στρατιώτες τους, ερχόμενοι και παραμένοντες σε διάφορα επιταγμένα κτήρια αλλιά και σε σκηνές στα πεζοδρόμια στις πλατείες και σε

ΕΠΙΣΤΟΛΙΚΑ ΔΕΛΤΑΡΙΑ

ανοιχτούς χώρους, ως μοναδικό τρόπο επικοινωνίας με τους οικείους τους είχαν την αλληλογραφία. Ευνόητο ήταν να κυριαρχούσε η γαληνική γλώσσα, με κείμενα - γραμμένα στην οπίσθια και σπανιότερα στην εμπρόσθια όψη - καθαρά οικογενειακού ενδιαφέροντος, γενικού περιεχομένου, περιγραφικά αληθιά με εμφανή την λογοκρισία.

Κάθε λοιπόν κάρτα που αγόραζε από τα τότε βιβλιοπωλεία ο αξιωματικός, ο ναύτης ή ο φαντάρος και την έγγραφε βάζοντας χρονολογία και διεύθυνση παραλήπτη αποτελεί συνάμα κι από ένα ξεχωριστό τεκμήριο της πειραιϊκής μικροϊστορίας.

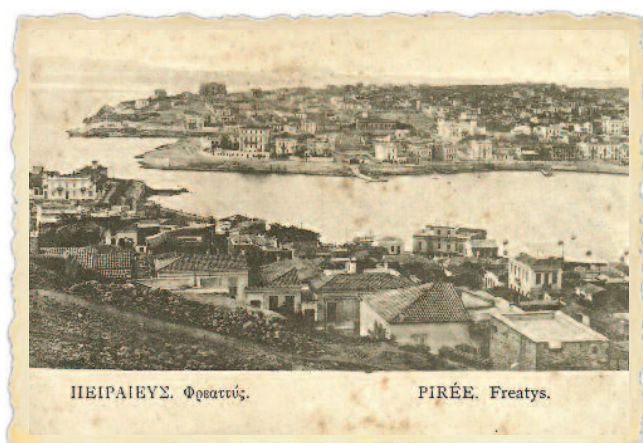
Το γνωστότερο βιβλιοχαρτοπωλείο ήταν του Γεωργίου Ν. Αθεξάκη, στην οδό Κολλοκotronή, με την επωνυμία «Ο ΕΡΜΗΣ» ο οποίος στα 1906 κυκλοφόρησε τον Πλήρη Οδηγό του Πειραιώς 1906 - 1907. Σύμφωνα με καταχώρηση στην σελίδα 84 τα «Εικονογραφημένα Δελτάρια/ (Cartes Postales)/ Κατά χιλιάδας ευρίσκονται εν τω Βιβλιοχαρτοπω-

Πειραιεύς, Συνοικία Βρυώνη. [Αθήνα] 30.6.17.
εκδ. Γ. Ν. Αθεξάκης εν Πειραιεί αριθ. 2400 (14, 1X9, 1)

Πειραιεύς, Το Δημ. Θέατρον. [Πειραιάς] 8 Ιουλίου 1917.
εκδ. Γ. Ν. Αθεξάκης εν Πειραιεί αριθ. 2500 (14X9)

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ. Φρεατύς. [Ναύσταθμος Σαλαμίνας] 29 Φεβρουαρίου 1917.
εκδ. Γ. Ν. Αθεξάκης εν Πειραιεί αρ. 2250 (13, 9X9, 2)

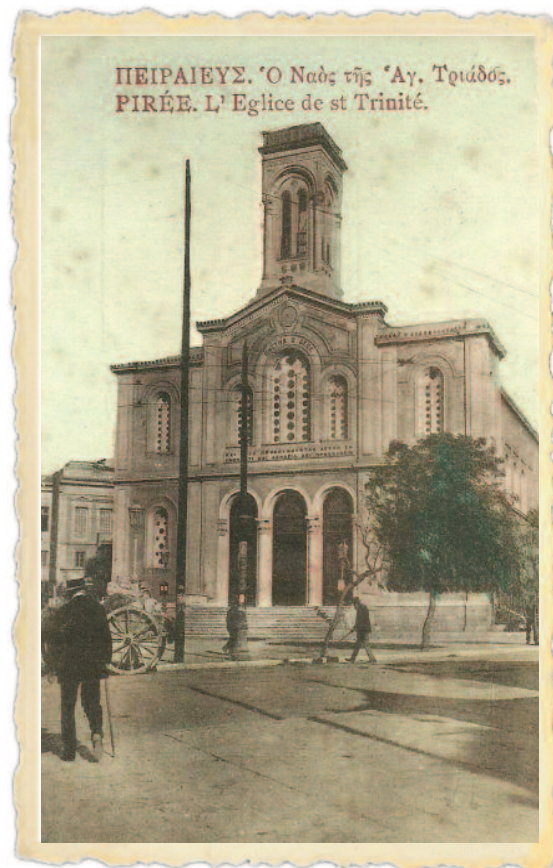
Γενική άποψις του Φαλήρου. [Φλώρινα] 26 Ιουλίου 1917.
Editeur A. B. Pascas Athènes. (14X8, 8)

Καστέλλα (Πειραιώς). Έπαυλις Κουμουνδούρου. Πειραιάς 30 Οκτωβρίου 1917. Editeur A. B. Pascas Athènes. (13,7X8,8)

ῥείω/ Γ. Ν. ΑΛΕΞΑΚΗ». Δεν γνωρίζω αν κάποιο περιοδικό ασχολούμενο με συλλεκτικά αντικείμενα δημοσίευσε μελέτη με την ιστορία του Αλεξάκη και αν κατάρτισε κατάλογο με τις καρτ ποστάλ που κυκλοφόρησε.

Εδώ θα παρουσιάσω από την συλλογή μου, με χρονολογική σειρά ταχυδρόμησης, δώδεκα πειραιώτικες κάρτες. Δηλαδή αν και τυπώθηκαν νωρίτερα ο άγνωστος αποστολέας προσδιορίζει την ημέρα που τις έγραψε για να τις στείλει στον προορισμό τους. Με αυτήν την διαπίστωση αντιλαμβανόμαστε και συγκεκριμενοποιούμε την ακριβή περίοδο που πωλούνταν στα καταστήματα.

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ. Ὁ Ναός τῆς Ἁγ. Τριάδος. Πειραιάς 4 Νοεμβρίου 1917. εκδ. Γ.Ν. Αλεξάκης Πειραιεύς αριθ. 2450 (13,5X8,9)

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ. Λεωφόρος Αιγέως. Ιεράδα. Ευχές για το νέο έτος! 17.12.17. εκδ. Γ. Ν. Αλεξάκης εν Πειραιεί αριθ. 2150 (13,8X9)
Λεωφόρος Αιγέως: Η σημερινή 2ας Μεραρχίας.

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ. Ἀποψὶς τῆς πόλεως. Ιαγκυροβόλιο Πειραιώς 7.7.17 εκδ. Γ. Ν. Αλεξάκης Πειραιεύς αρ. 1;1

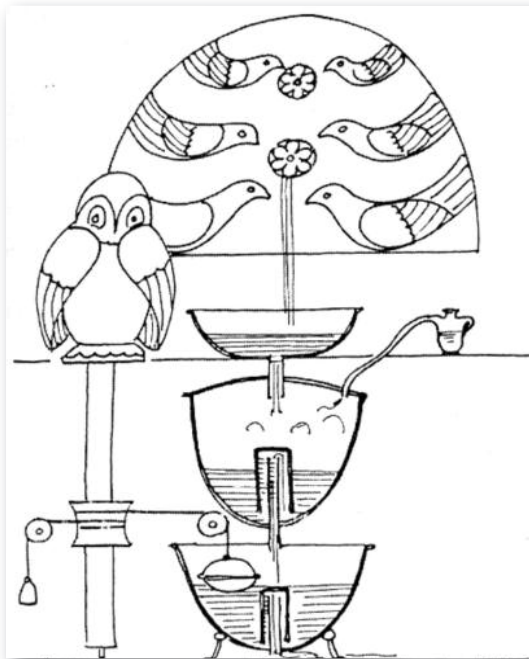
ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΗΣ ΤΕΛΕΙΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΟΥΤΟΠΙΑΣ

Συνέχεια από τη σελ. 11

ανθρώπους, αλλά και με τα πτηνά. Αν και έχουν τα πάντα σε αφθονία είναι λιτοδίατοι και ακολουθούν υγιεινή διατροφή με μόνο ψητά και βραστά εδέσματα, αποφεύγοντας τις πολλές σάλτσες και τα αρτύματα που συνηθίζουν οι μάγειροί μας. Ψαρεύουν κάθε είδους ψάρια και πουλιά, ενώ τρώνε και κάτι μεγάλα ανώδυνα φίδια με γλυκύτατη σάρκα. Τα οπωροφόρα, οι ελιές και τα αμπέλια τους παρέχουν χωρίς καλλιέργεια φρούτα, το λάδι και το κρασί. Στη διαίτα τους ακολουθεί ένα αυστηρό πρόγραμμα: υπάρχουν καθορισμένες μέρες που τρώνε ψάρια, πουλιά ή κρέατα, ή πάλι ελιές και λιγότερα φαγητά. Αντίστοιχα είναι οργανωμένες και οι ασχολίες τους: εναλλάξ άλλοι εξυπηρετούν τους συμπολίτες τους, άλλοι ψαρεύουν ή ασκούν μια τέχνη. Οι δημόσιες λειτουργίες ασκούνται εκ περιτροπής από όλους εκτός από τους γέροντες. Τους νεκρούς του θάπτουν στην άμμο και τους σκεπάζει η παλίρροια. Ντύνονται με καλάμια και όστρεα πορφύρας. Σέβονται τους θεούς, ιδιαίτερα τα άστρα και τον ήλιο, και στην παιδεία τους ιδιαίτερη θέση έχει η αστρονομία. Χρησιμοποιούν 528 γράμματα και γράφουν σε κάθετες στήλες. Μακροβιότατοι ζουν, οι περισσότεροι χωρίς ποτέ να αρρωστήσουν, έως τα 150, οπότε και αναγκάζονται να αυτοκτονήσουν πίνοντας ένα βότανο στον ύπνο τους. Το ίδιο και οι ανάπηροι. Όπως σε όλες τις ουτοπικές κοινωνίες οι γυναίκες είναι κοινές σε όλους, το ίδιο και τα παιδιά που συχνά ανταλλάσσουν, ως βρέφη, οι γυναίκες μεταξύ τους και μεγαλώνουν όλα μαζί, ώστε η μητρική αγάπη να μην είναι αιτία φιλονικίας και

ανταγωνισμού. Ζουν στα λιβάδια, σε συγγενικές ομάδες περίπου τετρακοσίων ατόμων με απόλυτο αρχηγό, η κάθε μία, τον πρεσβύτατο, που διαδέχεται μετά την κανονική αυτοκτονία του ο επόμενος.

Σε αντίθεση με τους αρχαίους που αναζητούσαν τα πρότυπα τους στο παρελθόν (λέγεται ότι ο Varro στην πρώτη σχεδίαση της λατινικής γραμματικής είχε ξεχάσει να συμπεριλάβει τον μέλλοντα χρόνο) οι ουτοπίες μας, από τον More και τον Campanella έως τον Ιούλιο Βερν είναι στραμμένες στο μέλλον, φωτισμένες από την ιδέα μιας ατέλειωτης προόδου, έστω και αν τελευταία αυτή τείνει όλο και περισσότερο να αποκτήσει ένα αρνητικό -έως ζοφερό- πρόσημο. Πολλά από τα πανάρχαια όνειρα έχουν γίνει πραγματικότητα. Τα στενά όρια του Ωκεανού που έκλειναν τον αρχαίο κόσμο έχουν επεκταθεί στο άπειρο του σύμπαντος, και τα εξωτικά νησιά του να έχουν μπει προ πολλού στα τουριστικά προγράμματα. Η ιεραρχημένη κοινωνία των ιερέων, των μαχητών και των γεωργών της αρχαίας ουτοπίας έχει προ πολλού εξαφανιστεί, ακόμα και η ουτοπία της κατάργησης της οικογένειας να κοντεύει επίσης να γίνει πραγματικότητα, ενώ όχι μόνο τα ρομπότ του Ηφαίστου αλλά και ο τιτανικός δυνάμεις της φύσης είναι στην υπηρεσία της καθημερινότητάς μας. Αν από την άλλη πλευρά ούτε η θρησκεία της Αγάπης ούτε αυτή του επιστημονικού Σοσιαλισμού, κατάφεραν να κάνουν πραγμα-

Εικ. 6

τικό το όνειρο μιας πολιτείας κοινωνικής ισότητας και δικαιοσύνης, ούτε η Οικουμενική Εκκλησία, η αστική κοσμοπολη, ή η Εργατική Διεθνής αυτό μιας υπερεθνικής κοινότητας. Θα ήταν παρόλα αυτά τραγικό - θανατηφόρο για τον πολιτισμό μας- αν ο απολογισμός της μακράς ιστορίας της ανθρωπότητας, κατέληγε στην αποδοχή ενός οριστικού ναυαγίου της ελπίδας, την εγκατάλειψη της δημιουργικής ουτοπίας και του αγώνα για το ξεπέρασμα της παθητικής αποδοχής του παρόντος, της προσκόλλησης στο παρελθόν ή της εύκολης φυγής σε ένα φανταστικό μέλλον.

Το νέο Δ.Σ. του Συλλόγου «Οι Φίλοι του Αρχαιολογικού Μουσείου, Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων Πειραιά»

Το νέο Δ.Σ. του Συλλόγου «Οι Φίλοι του Αρχαιολογικού Μουσείου, Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων Πειραιά» που εξελέγη στις εκλογές κατά την Γενική Συνέλευση της 9ης Δεκεμβρίου 2016, μετά τη συγκρότηση του σε σώμα, έχει ως εξής:

-Πρόεδρος:	Γιάννης Ποιυχρονόπουλος	-Υπεύθυνος Περιοδικού «Πειραικό Ορόσημο»:	Κωστής Μανωλάκης
-Α΄ Αντιπρόεδρος:	Γιώργος Σταϊνχάουερ	-Υπεύθυνος Παρακοιούθησης Έργων:	Κωνσταντίνος Παννακός
-Β΄ Αντιπρόεδρος:	Βασιλική Μπερδεμπέ	-Υπεύθυνος Ιστοσελίδας του Συλλόγου:	Γιώργος Γάρδας
-Γ΄ Αντιπρόεδρος:	Γρηγόρης Καραγρηγορίου	-Ex officio μέλος: Προϊσταμένη της Εφορείας Αρχαιοτήτων Δυτικής Αττικής, Πειραιώς και Νήσων	Στέλλα Χρυσουλάκη
-Γενικός Γραμματέας:	Αλέξανδρος Κορωνάκης		
-Ταμίας:	Ευαγγελία Βίγλη		
Μέλη:			
-Υπεύθυνος Πολιτιστικών Εκδηλώσεων και Δημοσίων Σχέσεων:	Γεράσιμος – Νικόλαος Μπουγάς		

Εν τέλει...

Εγκρίθηκαν οι μελέτες ανάδειξης του Αρχαίου Θεάτρου Ζέας

Εν τέλει... «Δεχόμαστε μια νέα κατασκευή πάνω στο αρχαίο θέατρο της Ζέας;». Αυτό ήταν το ερώτημα που κλήθηκαν να απαντήσουν τα μέλη του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (ΚΑΣ) κατά την παρουσίαση των μελετών ανάδειξης του μνημείου, το οποίο κατασκευάστηκε αρχές του 3ου αι. π.Χ. και είχε ως πρότυπο του το μεγάλο διονυσιακό θέατρο της Αθήνας. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του είναι ότι διατηρεί ελάχιστα ίχνη του παρελθόντος κι αυτό που ουσιαστικά βλέπει κανείς είναι τα λαξεύματα της θεμελίωσής του πάνω στον βράχο. Έχει όμως και κάτι ακόμα που το κάνει ξεχωριστό. Είναι το μοναδικό αρχαίο δημόσιο κτίριο που έχει διασωθεί στον Πειραιά.

Το ΚΑΣ δεν άργησε να απαντήσει στο ερώτημα που τέθηκε. Οι προτάσεις των μελετητών για την τοποθέτηση μιας μεταλλικής συναρμοζογούμενης κατασκευής στο κοίλο του θεάτρου (αντί εδωλίων), που θα εδράζει σε σημεία εκτός των αρχαίων λαξεύσεων, κρίθηκαν κατάλληλες. Δεν έλειψαν βέβαια και οι παρατηρήσεις ως προς τη μείωση της κατασκευής, η οποία θα φέρει ξύλο στο πάνω μέρος στο χρώμα του φυσικού βράχου και θα μπορεί να αποσυναρμολογηθεί.

Στη συνεδρίαση ειπώθηκαν και άλλα σημαντικά. Όπως το σχέδιο για τη μετατροπή του οικοδομικού τετραγώνου στο οποίο ανήκει το μνημείο (μαζί με το παλιό, το νέο Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά και την υπαίθρια γλυπτοθήκη) σε πολιτιστικό κέντρο του Πειραιά. «Έχουν γίνει όλες οι προκαταρκτικές συζητήσεις με την Περιφέρεια και τον Δήμο, καθώς και με το Δημοτικό θέατρο Πειραιά που έχει ζητήσει την επανάχρηση του Αρχαίου Θεάτρου Ζέας για να χρησιμοποιείται τα καλοκαίρια σε φεστιβάλ αρχαίου δράματος και σοβαρής μουσικής» δήλωσε η προϊσταμένη της Εφορείας Αρχαιοτήτων Δυτικής Αττικής, Πειραιώς και Νήσων, Στέλλα Χρυσουλάκη, που παραβρέθηκε στη συνεδρίαση μαζί με τους μελετητές.

Τις προτάσεις της Εφορείας Αρχαιοτήτων για τη δημιουργία του πολιτιστικού αυτού κέντρου στην καρδιά του Πειραιά, που θα αναβαθμίσει το αστικό περιβάλλον, θα συμβάλει στην αύξηση της επισκεψιμότητας του Αρχαιολογικού Μουσείου και θα εντάξει το αρχαίο θέατρο της Ζέας στη σύγχρονη ζωή της πόλης, έχει υιοθετήσει και ο Δήμος Πειραιά που με τη σειρά του σχεδιάζει μια ολοκληρωμένη αστική παρέμβαση στην περιοχή.

Όπως αναφέρθηκε στο ΚΑΣ, προβλέπεται η πεζοδρομηση της κεντρικής λεωφόρου που διέρχεται από το

θέατρο και η σύνδεση του παλιού λιμανιού με το λιμάνι της Ζέας, ενώ το κέντρο πολιτισμού θα αποτερεί την αφετηρία όλων των πολιτιστικών διαδρομών του Πειραιά. Διαδρομές που θα ενώνουν μνημεία της πόλης, η οποία σήμερα στερείται επισκέψιμων αρχαιολογικών χώρων.

Εγκαίνια του κυκλικού ταφικού μνημείου στις Κολλόνες Σαλαμίνας

Εν τέλει... με μεγάλη επιτυχία και συμμετοχή κόσμου πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια του Κυκλικού Ταφικού Μνημείου Κολλώνων, του πρώτου επισκέψιμου αρχαιολογικού χώρου στη Σαλαμίνα, τα οποία οργάνωσε το Υπουργείο Πολιτισμού σε συνεργασία με την Περιφερειακή Ενότητα Νήσων και το Δήμο Σαλαμίνας.

Ο Αντιπεριφερειάρχης Νήσων Π. Χατζηπέρος εκπροσώπησε στην εκδήλωση την Περιφέρεια Αττικής και σε δηλώσεις του Π. Χατζηπέρος επεσήμανε ότι το Ταφικό Μνημείο στις Κολλόνες είναι μόνο η αρχή για το ιστορικό νησί της Σαλαμίνας, το οποίο κρύβει απίστευτους αρχαιολογικούς θησαυρούς και είναι κορυφαίο σύμβολο της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, λόγω της Ναυμαχίας.

Στο χαιρετισμό του, συνεχάρη όλους όσους συνέβαλαν στην αναστήλωση του μνημείου την Διευθύντρια της Εφορείας Αρχαιοτήτων Δυτικής

Αττικής, Πειραιώς και Νήσων Χρυσουλάκη Στέλλα, τις αρχαιολόγους κυρίες Κάτουλη Τριανταφυλλιά και Καπετανοπούλου Ανδρομάχη, τον πολιτικό μηχανικό και αναστηλωτή της Ακρόπολης Ζάμη Κώστα και την αρχιτέκτονα Αποστολικά Φαίδρα από την ανάδοχο εταιρεία, καθώς επίσης και όλους συνέβαλαν στην άρτια οργάνωση το προσωπικό της Εφορείας Αρχαιοτήτων, τον Δήμο Σαλαμίνας και κυρίως τον Αντιδήμαρχο Κωνσταντίνο Μαριδάκη, την Περιφέρεια, τους εθελοντές και κυρίως τον Σιδερό Γιώργο, τις Φρυκτωρίες, την επιχείρηση Μεγάλη Άρκτος και ιδιαίτερα την Δραγώνα Βίβιαν. Επεσήμανε ότι η Περιφέρεια στηρίζει την Τέχνη και τον Πολιτισμό και

ανακοίνωσε την έγκριση των Ευρωπαϊκών προγραμμάτων LEADER, για όλα τα νησιά και την Τροϊκήνη και LIFE για Κύθηρα/Αντικύθηρα, μέσα από τα οποία μπορούν να αντληθούν πόροι για την ανάδειξη της πολιτισμικής μας κληρονομιάς. Ενδεικτικά αναφέρουμε τη δημιουργία και τη χάραξη μονοπατιών (στη Σαλαμίνα θα ανοιχθεί αυτό που οδηγεί στο Σπήλαιο του Ευρυπιδή), των παραδοσιακών μύλων κλπ. Για τα ανωτέρω βέβαια, τόνισε την αναγκαιότητα ύπαρξης ολοκληρωμένων μελετών.

Τα εγκαίνια της έκθεσης των νέων ευρημάτων του ναυαγίου των Αντικυθήρων στο Ίδρυμα Λασκαρίδη

Εν τέλει... την Παρασκευή 2 Δεκεμβρίου 2016 πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια, από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας κ. Προκόπη Παυλόπουλο, της περιοδικής έκθεσης, που οργανώνει το Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη «Το Ναυάγιο των Αντικυθήρων – Οι νέες αρχαιολογικές ανακαλύψεις», όπου παρουσιάζονται για πρώτη φορά στο κοινό τα 29 ευρήματα από τις τελευταίες έρευνες στο χώρο του περίφημου ναυαγίου.

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας αναφέρθηκε στη σπουδαιότητα του Ναυαγίου των Αντικυθήρων και εξήρε τη συμβολή των συντελεστών της έρευνας, την Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων, το Αμερικανικό Ωκεανογραφικό Ινστιτούτο WoodsHole και το Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη για τη διαρκή στήριξή του στο έργο των ερευνητών. Στην ομιλία του, μεταξύ άλλων, επεσήμανε:

«Η αξία των ευρημάτων είναι τεράστια. Είναι, ίσως, ένα ναυάγιο το οποίο φέρνει στο φως μια εποχή, και όχι μόνο. Φέρνει στο φως βασικά στοιχεία του πολιτισμού της εποχής εκείνης και κυρίως του ελληνικού πολιτισμού. Αυτό το ναυάγιο ποιος ξέρει άλλο τι μυστικά μας κρύβει;»

Ο Πρόεδρος του Ιδρύματος Αικατερίνης Λασκαρίδη κ. Πάνος Λασκαρίδης, ευχαρίστησε τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας για την απόφασή του να θέσει υπό την αιγίδα του το ερευνητικό πρόγραμμα «Επιστροφή στα Αντικύθηρα» και τις δράσεις που οργανώνονται με σκοπό την ενημέρωση του κοινού για την πορεία των ανασκαφών και για τα σπουδαία ευρήματα που φέρνουν στο φως.

Η Δρ. Αγγελική Σίμωσι τόνισε τη σημαντικότητα των νέων ευρημάτων για τις «πληροφορίες» που δίνουν για την εξέλιξη των επιστημονικών ερευνών και την τεκμηρίωση του ναυαγίου, καθώς και τις ελπίδες που γεννούν για τους θησαυρούς οι οποίοι κρύβονται ακόμα στο βυθό των Αντικυθήρων και παρουσίασε εν συντομία τα ευρήματα της έκθεσης.

Ο Δρ. Brendan Foley παρουσίασε το έργο της ερευνητικής ομάδας, αναφερόμενος όχι μόνο στα ευρήματα που εκτίθενται, αλλά και σε εκείνα, τα οποία λόγω της φύσης και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, τη δεδομένη στιγμή δεν μπορούν να μεταφερθούν όπως είναι ένα μοιλιόβδον «δεληφίνι» βάρους 100 κιλών, που χρησιμοποιούνταν ως αμυντικό όπλο για να συνθλίβει εχθρικά πλοία. Αναμένονται δε τα αποτελέσματα της γενετικής ανάλυσης (DNA) των δειγμάτων που ελήφθησαν από το σκελετικό υλικό, το οποίο βρέθηκε κατά την τελευταία ανασκαφική περίοδο του 2016.